СИГНАЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

1 Государственная БИБЛИОТЕКА СССР им. В. И. Ленина

Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО свет

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГІалгІай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГІалгІай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

Кіиранди 5 ИЮЛЬ 1959 шу № 54 (2266) Мах 20 коп.

Мамогга дегІакхувла хьалхалатта Іилма, майрра Іомае керда техника, шерагІа йоаржа а е балха юкъе а кхахьа яхье котбаьннарий, балхаш тІа хьалхалаттарий опыт, дукхагІа юкъеоза къахьегамхой рационализаторийн изобретателийн болама! ЧІоагІлулба Іилманнеи къахьегамаи юкъера творчески бувзам!

(Болхлошкеи, колхозникашкеи, советски интеллигенцеги, Советски Союза берригача къахьегамхошкеи ССКП Центральни Комитета Пленумо даьча Кхайкарал тІара).

ХІАМА ХЬАДЕШ ДОЛА МЕХКА НИЗАШ ДІАХО А ДЕГІАДОАЛАДАРА ТІЕХЬА, ХАЛКЪА БОАХАМА ДЕРРИГАЧА ДОАКЪОШКА ТЕХНИЧЕСКИ ПРОГРЕСС ЯРА ТІЕХЬА

ССКП ЦК Пленуме 1959-ча шера 29-ча июне новкъоста Н. С. Хрущева даь къамаьл

Новкъостий! Укх Пленуме дувцаш долча доккхийча декхарех доагІар алалехь оа безам ба, Пленуме дувца уж оттадаь деце а, Іалаьмате бокьла лоархІам болча цхьацца долча дешаех тхоай йола уйла шуга дІакхайкае. ЦК Президиуме тхо тхоайла дагадаьннад ду дешашта, тхона лов, ЦК членаш а, кхайка укх Пленуме боалабаь беррига новкъостий а уж дешаш довзаш хилари, цу дешай къоастам бара цар шоай низ оарцагІа баккхари. Юрта боахам дІахо а дегІаболабара хьакъехьара цхьацца дола дешаш да аз дувцараш.

Колхозникаша, совхозий болхлоша, юрта боахама специалисташа, моттигашкарча партийни а советски а организацеша дукха болх баьб укх шера. Колхозашеи совхозашеи дика ва а йоалаш чакхдаьккхар біаьстан ялаташ дІадувлга. Поволжьягареи Уралерча цхьацца йолча районашкареи дІаийккхача, беррига мехка а ялаташ дика хьувкъачахьь даьнна да. Укх шера хьалхарча пхе бетта 6,7 миллион бежан тІакхийттаз хьайбай боахама, е 15 процент сов даьннад. Цу тІакхийттача доахах 1 миллиони 325 эзари етт ба, вешта аьлча 10 процент. Доахан дебара гІулакх хІанз а кхоачам бе йиш йолаш тоаденнадац. 5,5 миллион хьакка тІакхийттай. Дикка совдаьннад хьайбай продукташ йоахилга а, уж паччахьалкхенга йоккилга а.

Юрта боахама даькъе ворхІ шера плана заданеш ханал хьалха — пхе шера — кхоачаш-ъяра тІехьа къахьегамхоша кьовсам лоаттабу областашка, краяшка, республикашка.

Организаторски болх дикагІа тоабе

Юрта боахама даькъе хьалхашка латта декхараш дувцача хана къаьстта белгалдаккха доагІа дІахо йодача хана а ялат дукхагІа даккхара гІулакха йоакхо йинза вай дарг ца хилар. Ялат даккхара керттерча гІулакха къоастам баь даьннад вай, цхьабакъда, дІахо йодача хана из кхы а дукхагІа даккха дезац ца дац, хІана аьлча, городашка бахаш бола нах хадданза дукхагІа а хул, хІаьта цудухьа царна ялат тІа-тІа дукхагІа а эш. Цу тІа а къахьегамхошта юртта хьайбай продукташ хулийтилга вай хІанз а дизза Іалащдаь даьннадац, хІаьта уж дешаш, вешта аьлча, ялат даккхареи хьайбай продукташ яхареи дешаш, шоайла чІоагІа дувзаденна да. Пудухьа вайга йиш яц, ялат дукхагІа даккхара гІулакха воаш еш йола уйла мелъялийта.

МалагІа гІулаккхаш да чакхдаха йиш яраш?

Цхьа-дале, аханза даьдача лаьтташ тІа дехкача боахамашка ялат даккхара а кхыйола культураш яхара а механизаци яь якхха еза. Хьагучох, цига дукхагІа тракторашш, цар балха эша а тІехьаювза а оатхалаш яла еза. Из керттерадар да. Дукха нийша а кІезига нийша а. эша-м ялат чуэца машинаш а эшаргъя, бакъда, керттерча даькъе тракторашш нохараш эшаргда. ХІана? Колхозашеи совхозашеи дика хьувкъадаь ялат дІаоттадаьча хана, ялаташ чудерзадеш йола гуйра дІаяллацца тракторашш ялаташ чуэцара балхаш деш а йолаш, зяба лаьтта оахилга санна дола лоархІамера балхаш ца деш дусандаь да из. Из бахьан долаш гуррахье а дІадоладу тІадоагІача шера ялаташ дика хьувкъийтаргдоаца гІулакхаш, хІана аьлча, ялаташ біаьсти аьхача лаьтташ тІа дІаде дезаш хул. Аханза даьда лаьтташ дІадийнача районашка соахка а хилар цу тайпара гІулакхаш. Дукха лаьтташ дисар зяба ца оахаш, уж біаьсти оаха а оахаш, аьха доаллашехь а дІадувра. Цох ялаташ дІадувлга маэшшара дика а хилаш, ханна тІехьа дувл, хІаьта тІеххьара а цох фу хул аьлча, ялаташ хьувкъилга юхадетт цо. Долче, аханза даьда лаьтташ дІадийнача районашка сихха ялаташ чуэца а, уж чуэцаш латташехь а зяба лаьтташ аха а шортта кхоачам балла техника яла еза. Цу гІулакха эшараш тракторашш нохараш да.

Белгалдаккха деза, ялаташ лоаттаду складаш хьаелга вайцига бокъо йоаццаш тІехьадувлаш хилар, Вай ялат дика хьийкъача хана Іалаьмате дукха ялат, миллионаш пунташ, из лерттІа ца леладар бахьан долаш телх, цунах технически переработка ца йича е хьайбашта ца дуадича далац вай. Из гІулакх дІадаккха деза, сихагІа хьалъе еза элеваторашш, ялаташ лоаттадеш йола складаши кхыйола гІишлоши.

Дика ялат кхе а даь, из хьалкхедеш дуккха рузкъаш а доадаь, шоаш хьалкхедаь из ялат лаьтта Іомехьаданза колхозаши совхозаши ца йоалаш дола гІулакх кхы дІахо ла йиш йолаш дац. Кхетадой оаш, ялат ара юкъе Іадоассадаь латт: из дехкана, цицгІолгаша, оалхозарашш дуъ, йоачаша доаду.

Кердача хьисапе сборни элеваторашш хьалъелга довза тарденнад са. Цу хьисапе уж элеваторашш хьалъелга хьалхадаьккха конструкторашш малаш ба дагадагІац сона, цхьабакъда, из чІоагІа прогрессивни хьисап да. Элеватор хьалъяра эшаш йола оатхалаш из ше хьалъечча моттиг хьаю, царех цигта элеватор вІашагІйолл. Цу гІулакха мел эшар дІа а хийца, цу наьхъаца болх беш хилча, элеваторашш хьалъяра декхар кхоачащделга жастта даь дарцолаш гІулакх да.

Аханза дада лаьтташ кхы дІахо а аьха дІадерах массехь дош аргда аз. Гучох, аханза дика лаьтташ долча моттигашка уж лаьтташ оаха а оахаш дІаде деза. Иштта лаьтташ долаш а да. Аханза дадаш лаьтташ долча районех я СибарегІа — Красноярски край, Иркутски область, иштта кхыйола районаш. Аханза дада лаьтташ аха а аьха, кІезига дийна а дукха дийна а, дІаде казахий вІаштІехьдаргдий хац сона, цар хІанз а дукха да аханза дадаш лаьтташ. Базьда, даьгІенашта лаьрхІа дита мегаргдолаш, аьха дІаде аьттув боацаш дола лаьтташ а дисьдац цига кІезига-м. Фийг бола, доакъарий, технически культураш дІае мегаргйолаш дика лаьтташ а да цига. Амурски области а Дальни Востока кхыча районашка а керда лаьтташ аьха дІадувлга уйлае йоагІаш гІулакх да. Парте областной комитетий секретараша а, облисполкомий председателаша а цу деша уйла а йойла, хІаьта цул тІехьагІа цох шоашта хетар хьа а алда.

Ер дош а да хьоахаде дезаш. ССКП ЦК декабрьски Пленумо содаш баьб 2—3 шера совхозаша шоай болхлошкареи гІулакхерча нахагареи хьайбаш хьаэцалда, аьнна. ХІанз из болх беш ба, из сихде дезаш гІулакх дац, цхьабакъда, цу лоархІамерча гІулакха еш йола терко лаьгІъялийта а йиш яц. Совхозий болхлоша кхоабаш дола хьайбаш, вайна махарра, совхозий доакъар а дуадеш кхоаб, из паччахьалкхенна а деррига халкъанна а зе кхеташ гІулакх да. Экономически лоархІам бича, вешта аьлча, паччахьалкхенна эша дулхи шуреи лоаттадара гІулакха хІанз башха дукха лоархІам болаш дац болхлошеи гІулакхерча нахеи кхоабаш дола хьайбаш. Вайга торо я паччахьалкхенна маэшша хьайбай продукташ социалистически сектора чотах лоаттае.

Даннг а даньза даргдоацаш гІулакх да, совхозий юкъарча боахамо луча продуктаех совхозий болхлошка царна маэшша дулхи шуреи дохкилга. Городашка бахача нахаь къаьст-къаьста шоашта кхоабача доаханна доазув дехкаш закон дар вай ший хана тІаийцаь. ТІаккха, колхозникийн, болхлойн, гІулакхерча наьхеи боахамаш паччахьалкхенна юртбоахама продукташ тела ца езаш мукъадоалийташ бола соцам тІаийцаьчул тІехьагІа, ше мадарра аьлча, юха а мукъабаьлар Іалаьмате дукха доахан ялат а хьувкхаш кхабара.

Ялатеи хьайбай продуктийн маьхаш вІашн нийса доацаш гІулакх эттар вайцига. Ялата маьхаш тоъал лоха да, хІаьта дулх дезагІа да. Иштта гІулакх хилча пайданагІа да, маькх ий а еш, маькх а хьувкхаш доахан кхоабилга, хІаьта городашка бахача дуккхача наха из иштта да а ду. Аз из дош декабрьски Пленуме яьча доклада тІа а дийцар, хІанз а са безам ба ала: е маьккхах боаккха мах лаккбе беза, е дулха мах чухьнахьа баккха беза, е городашка бахача нахаьга доахан ца кхоабийташ соцаде деза. Гучох, хьалхардари шоллагІдари де йиш йолаш дац. Маькха мах лаккбе вайга йиш яц, из политически нийса хургдацар, хІана аьлча, маькха маьхаш лаккдича из гІулакх милиционаш болча къахьегамхошта новкъа даргдар. Дулха маьхаш чухьнахьа даха а вайга иштта мара йиш яц, хІана аьлча, дулх хилийтарга шийга дІабода мах хІанз а лакха ба. Цхьабакъда, къахьегамхошта кхачанна лаьрхІа йола продукташ хьайбашта хьувкхилга а дац тесса дита йиш йолаш гІулакх-м. Городашка бахаш болча наха доахан, гаьзарий, хьаькхарч, кхыдола хьайбаш кхаба мужъа ца луш дола закон арадаккхара уйлае ягІацалий-теш. ХІаьта гаьзарий-м цул совнагІа дІаегІача гаьнийн городашкарча паркайн моастагІий а ма йий.

Залера хьанхайн: Из бакъда.

Н. С. Хрущев: Социалистически сектора чотах, колхозашеи совхозашеи йоахача продукташка гІолла халкъа маэшша дулх, шура, кхыйола продукташ лоаттаелга Іалаш хургдола керда гІулакхаш да хІанз чакхдоахаш. Городашка бахача цхьаболча наха шо-шоашта доахан кхоабаш хиларо харцахьара, совдегархой озмалаш Іомаяйт. Бакъдараша хьахьокх, дукхагІа долча хьале, доахан кхоабараш, нахал кІезигагІа алапеш доагІаш бола нах а боацаш, дикка тІаболагІаш пайда а болаш, уж пайдаш кхы а совгІа даха безам бола нах хилар. Гучох, цу наха вай Іовдала хет. Цар уйла ишта я: дарегІарча паччахьалкхен маьхах маькх аийъеш, из дІа а хьокхаш хьайбаш дорста а цеш вай воашта пайда боаккхаш доахкилга бІарга а мича гу тІерча Іаьдала-м.

Паччахьалкхен чотах бІаьхий хила безам болча наьха шоаш каралаьцача харцахьарча наькъах дог эккхаргдола гІулакхаш чакхдаха деза дика уйла а яь. ВІалла дувцилга а йоацаш, цу тайпара гІулакх къоабал даь хьаллоацаргда къахьегамхоша.

ХІанз вай башха дика толамаш даьхад. Цу толамашта мукІарло ду вай доттагІаша даь ца Іеш, дагахьа советски Іавдал ца дезаш болча наха а.

Іалаьмате дукха ба юрта боахама даькъе вай баь болх. Бакъда, даьчох кхоачамбаь Іе йиш яц. ХІанз а дукха да вай балхаца кхоачамбоацараши кхоачащдинза декхараши.

МалагІа декхараш да уж, новкъостий? Вай кхоачам боллаш пайда эцац хІанзалехь а хьаьча торовехи юрта боахамерча дикача материальни Іалашонехи. Керттера кхоачамбоацар да — организаторски болх мела хилар. Организаторски болх мела хиларца мара кхы сенца кхетаде йиш йолаш да, хІара бІаь гектара тІара лаьрхІа 150—178 центнер дулх доаккхаш колхозаш йолча хана, хІара бІаь гектар лаьттан тІара лаьрхІа 2 центнер мара дулх ца доаккхаш колхозаш хилар? Иштара колхозаш бе-башхача моттигашка яла, аьле, уж бе-башхача хьал тІа я, аьле ,ма хеталда шоана. Мичара, доайлах ядача колхозашка а хул из.

ХІанад из ишта, цхьатарра долча лаьттах хьаболаш бола пайда селла бе-башха хилар хІанад? Кадрашка, организаторашка, колхозий председателашка хьежжа да из. Техника цунга йохкарах экономика тоалургьяц мела председателаш керте латташ йолча колхозий. ХІаьта а вай цхьацца бола кулгалхой ооххьанца карагІдаьннарех кхоачам а баь Іеш ба, царна хет, хІанзалехь а даьла модж маэшшара шоашта карасенай, аьнна, США-на тІехьакхувш а хьалхаболаш а шоаш латт, аьнна. Цхьацца вола болхло ушалийла а ваха, цу чура хьавала ца могаш ше воаллашехь а цІогІа детташ хул ше а Американна тІехьакхувш ва, яхаш. **(Нах белалу).**

Боаггіача тайпара мах бе беза, новкъостий, гІулакха, воай де дезаш дола хІама нийса кхетаде а деза вай. Колхозаши совхозаши кадрашца чІоагІъяра а, тІехьайисаь колхозаши совхозаши дикагІчарна тІехьакхеяра а даькъе тІехьа ца тетташ динза даргдоацача гІулаккхий хьакъехь партийни организацешка даьхьийта письмо кийчдеш я ССКП ЦК. Республикашка а краяшка а колхозийн совхозийн кадрашца бу болх къоаггабаь бувцаргба цу письмо тІа. Цхьабакъда, партийнии советскии актив а тІайолаш хиннача ухх Центральни Комитета Пленума селларча бехкхокхамерча заседанех пайда а эцаш, цу хьакъехьа цхьацца дола дешаш укхаза а дувца безам ба са, дийнача нахаца юхь-духьал деш дола къамаьл мелла дикача письмол толашагІа а лоархІам.

ДикагІа бола болхлой хьожабе беза вай колхозашка, эггара хьалха колхозаш чІоагІъе ехь болх дика бовзаш болча председателашца, дикача организаторашца. Парте башха дика кадраш кхеяьй. Дукха ба вай дика хьаькъал а хьисап а долаш бола нах ,уж нах хийццаь балхаш тІа хьежабе беза, ха а ховш лаца беза цу нахацара никъ. Сона дуккхаеша а йийцай, хІаьта аз айса а дега чІоагІа тоам хулаш ладийгІар вай башха дикача йоІа-комсомолка, бригадира Валентина Гагановас Калинински областерча Вышневолоцки фабрикерча болхлой цІерах Пленуме даьча къамаьлата. Кхетаделаш, новкъостий, доккха маІан долаш хІама да шоана из — капиталистически кхетамца вахар дусташ волча цхьанна сага кхетаде могаргдац, из цІаккха а тешаргвац шийна дуккхагІа ахча доагІаш бола болх бита а битаь, ший лоІамехьа, лохехьа алапи доагІача балха этта кІезигагІа ахчаийде ваьлар болхло, аьлча.

Цу тІа а, из болхло-кхалсаг тІехьайисаьча бригаде шийна хІама эшаш ца хиларах, аьлча.

Цу саго даьча хІаман дикал сенца я аьлча, цунга из гІулакх дайтар материальни хьашт а доацаш, идея, коммунистически строяна идейни из мутІахьа хилар долдаь да из гІулакх селла дика. Из строй бахьан долаш саг кийча ва шийна хало тІаэца а! **(ДІаьхьаь тІоараш тох).** Бакъда, из хало цхьан юкъа мара яц. Из ишта хилар бакъдаь хьахьекхад Валентина Гагановас ше а. Парте беррига болх сендухьа бу кхетадеш, коммунистически общество хьалъяра декхараш кхетадеш ба болхлой, хІаьта нагахьа из эшаш моттиг нийсъелча, уж декхараш кхоачащдара шоашта материальни зе де кийча а ба болхлой.

Цхьабакъда, нагахьа санна къонача болхлочо-кхалсаго из гІулакх даь дале, новкъостий, хІанз цар балхаш деш йолча моттигашкара хьа а баьнна ,балха толашагІа бола нах уж дукхагІа эшаш йолча моттигашка дІахьожабе. тІехьайисаь колхозаш хьалхаяла, цунца беррига юрта боахам лаккхьарча лагІа тІа баккха безилга кхетаде вай актива хьаькъал а кхетам а дІакхачац-теш.

Цхьа председатель шоллагІвар тІавахийта хийца а ца Іеш, — цох пайда баргбац, — вогІачарна меттел дикагІа бола организатораш оттабелга да хІанз де дезар. Общественни хьехами новкъостали чІоагІа лоархІам болаш гІулакх да. Халкъо из ишта хилар дика кхетаду. Из де а деза.

(ДІахододар 2-гІча оагІо тІа).

ПАРТЕ ПЛАНАШ—ХАЛКЪА ПЛАНАШ

Къахьегамхоша дег тІара къоабал ду ССКП ЦК июньски Пленума соцамаш

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

ССКП ЦК июньски Пленума болх чакхбалара хетаяь митинг

2 июле Грозненерча крекинг-завода клуб хьалийизза болхлой гулбелар. Цига хилар ССКП ЦК-а июньски Пленума хьакъехьа митинг.

Митинг хьайийллар заводской комитета председателе заместитель волча нов. Власов Иван Андреевича.

Шоай завода коллективо даьхача толамех а, дІахо йодача хана шоашта хьалхашка латтача декхарех а лаьца къамаьлдир завода партькома секретара нов. М. М. Афанасенкос.

Ший къамаьлаца цо аьлар:

— Новкъостий! Укх ворхІ шера промышленни производство 80 процент дегІайоалае лерхІ вай советски халкъо. Уж сийлахь - доккхий декхараш кхоачащдара кхы а шерагІа йозржае еза социалистически яхь, юкъе йоалае еза автоматизаци, телеуправлени. ХІанз вай декхарийла да, мамогга сихагІа къахьегама овсарле совъяккхарца цхьана производства юкъе дукхагІа комплексни механизации автоматизации йоалае.

Цул тІехьагІа къамаьл даьча номер 43-1 йолча установка начальника Зинаида Назаровна Хачатуровас белгалдаькхар парте XXI-ча съездо шоашта хьалхашка оттадаь декхараш сийленца кхоачащдеш, ерригача заводаца цхьана шоай установка коллективо а Пленум хьеллача денга, 24 июнаг, ах шера йола план кхоачашъяь хилар.

— ДІахо йодача хана кхы а дикагІа къахьегаргда оаха,—аьлар Хачатуровас.

Завода номер 2 «А» йолча цеха газосварщика И. В. Долбнеес дийцар шоаш даьха доккхий толамаш, дІахо йодача хана уж совдахара шоай дукха торонаш хилар а, царех бизза пайда эцара шоаш дог эйденна къахьегаш хилар а.

Митинге къамаьл де дош дийхар завода директора нов. Русаковс.

Сийлахь - йоккхача парте вай тІахьех промышленноста а, юртбоахама а продукци совъяккхара. Цунна жоп луш вай декхарийла да производства юкъе автоматизаци а, телемеханизаци а йоалае. Цул совгІа вай завод эргаяккха еза дукхагІа эшаш йола продукци арахецаргйолаш. Масала, хІанзалца заводо тракторни фатген арахецаш хиннадале, хІанзчул тІехьагІа вай арахецаргда дукхагІа дизельни доагам.

Иштта нов. Русаковс белгалдаькхар крекинг-заводе дукха рационализаторски предложенеш юкъе кхувлаш хилар. Царех дукхагІа яраш Пленуме мадувццар автоматизацена хетаяь хилар а белгалдаькхар цо.

Митинге хиннараша массане з чІоагІа тІоараш тохарца дег тІара къоабалъеш тІаийцар митинге председатель хиннача нов. Власовс дІайийша резолюци.

Резолюце тІа йоах:

ССКП ЦК-а Пленумо дийца парте XXI-ча съезда решенеш кхоачашъяра боккхача лоархІаме дола партийни а советски а организацештеи халкъа боахама советаи хьалхашка латта промышленносте а юртбоахаме а технологически прогресс сихъяра дола дешаш къоабалдаь тІаэц оаха.

ССКП XXI-ча съезда исторически решенеша дегаш гІоздаьхача болхлой а гІулакхерча наьха а коллективо, дІахо йодача хана кхы а чІоагІагІа хьинар долаш къаьгергда технически прогресс дегІайоалаяра, хІаьта шоай мел бола низ тІабохийтаргба установкашта реконструкци ярца валови продукци арахецара ворхІ шера план ханал 4 бутт хьалха кхоачашъяь якхха.

Болхлой а, инженерно-технически болхлой а, гІулакхерча наьха а коллектив лаьрхІа я къахьегама овсарал дикка лакхъе производственни балхашта юкъе комплексни механизации автоматизации йоалае, къаьна техника кердачунца хувца.

ДІахо йодача хана производства юкъе механизаци а автоматизаци а йоалаярцеи установкашка цар низ дІа мел кхоач болх байтарцеи къахьегама овсарле планал 1 процент дукхагІа дегІайоалае.

Болхлошеи инженерно-технически болхлошеи шоай низ ца кхобеш керда техника Іомае аьнна цхьа барт баьб. Производства новаторий опыт юкъе кхувла а, из дІайовзийта а, рационализаторий а изобретателий а болам дегІабоалабе а лерхІ.

Рационализаторий предложенеш юкъе кхувларца ворхІ шера 12 миллион ахча кходергда.

Митинге хиннараша Коммунистически партена а, цун Центральни Комитета а тешаме дош лу завода коллективо беррига низ тІа а бахийта хьинаре къахьега.

Х. ХАМЗАТОВ.

Сурта тІа: Грозненерча крекинг-завода митинг, трибуна тІа З. Н. Хачатурова. И. Плнева сурт.

Кхы а дикагІа болх бергба оаха

ЧІоагІа хьинаре къахьийтар Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода технологаша ССКП ЦК Пленумо болх беча деношка. Цехашеи установкашеи Пленума сийна къахьегама вахте а этта сменах йолча планал тІех итташ, біаьш тоннаш продукци лора.

Коммунистически къахьегама коллектив, аьнна цІи тиллийта къовсам лоаттабеча № 2 йолча цеха технологаша июн, бетта шоллагІча ах шера чотах 40 эшелон гаргга мехкдаьтта продукци а еннай, дукха материалаши маьха еза йола реагенти кхо а яьй.

ХІанз цеха ерригача установкашка а подсобни предприятешка а ССКП ЦК Пленума материалаш ешаш ба агитатораш. Дика бу из болх механически мастерске механика В. Ф. Горловс. Болхлоша хьинаре даькъа лоац беседаш еча а газеташ тІара материалаш ешача а. Цар дукха хаттараш а ду, агитатора хьаьда жопаш а тел царна.

Пленума материалаш йовзийташ дика чулоацам болаш беседаш юший коллективе № 15 йолча установка начальника нов. Зеренинов. Из установка коммунистически къахьегама коллектив яха цІи лелаеш я. Пленума болх дІаболалу ди мехкдаьтта сийрда продукташ арахецара ах шера план ханал хьалха кхоачашъярца дездир установко. ШоллагІча ах шера чотах массехь эзар тонн доагам деннад июнь бетта.

Болхлошкеи, колхозникашкеи, гІулакхерча нахаги, Советски Союза берригача къахьегамхошкеи ССКП ЦК Пленумо даь Кхайкарал дег тІара къоабалдаь тІа а йийца, завода берригача технологаша санна тха цеха коллективо а доккхий декхараш тІаийцад. Цар лерхІ мехкдаьтта сийрда продукташ яхара ворхІ шера план ялх шера кхоачашъе а рационализаторски предложенеш балха юкъе йоалаярцеи производства ерригача торонех пайда эцарцеи семилетка хьалхарча шера 700 эзар сомал кІезигагІа доацаш паччахьалкхен рузкъа кходе а.

В. ЕВСЮКОВ,
ГНПЗ № 2 йолча цеха парторганизаце секретарь.

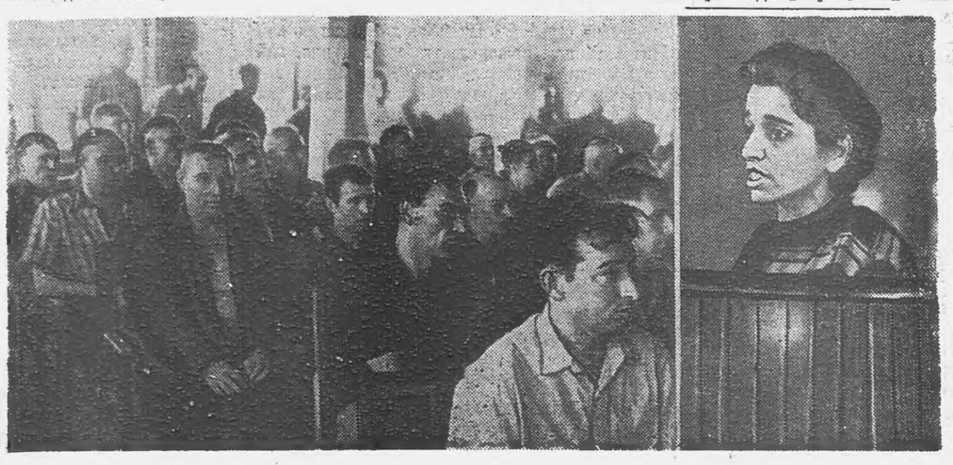

Тха жоп

ЧІоагІа сакъердалуш ладийгІар Грозненерча «Красный молот» завода болатеи фонтаннии арматура цеха коллективо ССКП ЦК июньски Пленумо Советски Союзерча берригача къахьегамхошка даьча Кхайкаралга.

Цеха партийни организаце секретара нов. Кирпичниковс йийшар Пленумах лаьца йола материалаш.

Пленума сийна шоаш тІаийца хинна социалистически декхараш сийленца кхоачащдир цехерча болхлоша. Ах шера план 108,5 процент кхоачашъяьй цар, хІаьта планал совгІа фонтанни а болата а арматура, цементировочни головкаш, иштта кхыйола мехкдаьтта промышленноста эшаш йола продукци ара а хийцай.

Дика къахьег цехерча рационализатораша. Цхьан июнь бетта 9 предложени еннай цар, царех 7 балха юкъе а йихьай. ДикагІабарех лархІа безаш ба рационализатораш Крапивин, Ермак, Куловеров, иштта кхыбараш.

Укх шера Грозненски химически завода лаьрхІа 8 болата задвижка е езаш ба тха цехера болхлой. Из декхар сийленца кхоачаще лаьрхІад цеха коллективо.

Уж деррига балхаш кхоачащделта да Пленумо даьча Кхайкарала оаха луш дола жоп.

К. ОЗДОЕВ,
цеха начальник.

Н. С. ХРУЩЕВА даьча къамаьлах дIахододар

(дIахододар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Юрта боахаме деш дола доал эргадаькха тоаде деза. Цу даькъе укх тIехьарча шерашкаьх дукха болх баьб вай. Организационни даькъе юрта боахаме вай деча доале хIанз а вай данза дисаь дукха да. Юртбоахама органий, партийни а советски а организацей практикаца организаторски болх хIанз а кIезига ба. ХIанз керттербар, хоздам беш бар из болх ба, новкъостий. СихагIа дIаякха еза бюрократизм. Деча доалаца бюрократизм хилар бахьан долаш да, толашагIа йолча колхозашта уллув дукха шераш а доахаш, хIара бIаь гектар лаьттан тIара лаьрхIа шишца центнер мара дулх ца доакхаш йола тIехьайсаь колхозаш хилар. Иштарча колхоза председателга саго хIама алац: из хеставац, хIаьта из шек а воацаш дIалел.

Иштара тIехье ювца тоам хетац культалхошта, цудухьа цу тайпара нах цар цхьаннахьа а хьоахабац: выставкашка хьа а хьокхац, къамаьлаца хьоаха а бац. Фу аргда цу тайпарча колхозах? Бакъдар ала деза-кха, хIаьта иштара бакъдар докладчика шийна а бIаргакъувлаш хул. Цудухьа цо уж хьоаха а бац, хIаьта тIехьаюсача колхозий председателашта дезар а из да.

Эргабаькха тоабе беза вай воай болх. Цхьан американски компане доахана искусственни осеменени еш йолча станце хьожаш США яха вай юртбоахама делегаци хьахьокхаш дола цхьа кинокартина дайра сона цкъа. Цу компане кулгалхоша йоахар: «Искусственни осеменени — оаш, эрсаша леладеш гIулакх да. Оаха шугара хьа аийцаь вIашагIеллад из гIулакх, цох оаха дукха пайда а эц».

ХIанз доаханна искусственни осеменени елга Советски Союзерчул дукхагIа даьржа да США. Вайцига — колхозашн совхозашн я. Хетаргахьа вай кулгалхошта аттагIа да капиталистачул из болх вIашагIболла. Бакъда, вайцига из гIулакх вIаштIехьдаькхадац, цунна цхьакха а бехкгокхаме вац. Циркуляраца хадаш да деррига а. Укхаза де дезар фу дар аьлча, циркуляраш ца а язъеш, из болх бокъонца чакхбоакхилга дар, хIаьта лаьрххIа хьакара а лаьца из болх беш саг вац.

ХIаьта хьажал, вай цхьацца йолча опытни станцешкеи юрта боахама гIулакхаш леладеш йолча Iилма-тохкама институташкеи. Цар деш дола Iилман балхаш производственна эшаш йолча гIулакхех хьда долаш нийслу дукхаза а. Института коллективо беча балха мах цох производственна боалача пайданга хьежжаь доацаш бу. Итт шу хьалха, Киевера со Московски областе венача хана, дукха ца говш коартолий боахама Iилма-тохкама институте ваха хилар со. Коартолий культура эггара дикагIа йовзаш бола Iилман нах цу институте вIашагIкхийтта ба. Цига балхаш деш Iилман докторашн а кандидаташ а бар, хIаьта цар коартолаш цу іоххе ядача колхозий яраш миссел а хьувкъацар. ПIаккха малав хIаьта цу института карагIдаьнначох пайда эцаргбар? Аз из къайла а ца кхухьаш Iилманхошка дIаазьлар. Цхьан кхалсаго, чIоагIа коргаГъяьнна а хьайзаь, аьлар; «Селла сий доацча мишта доах Iа тIо!» Аз цунга аьлар: «Кхы аз фу аргда шуга, лоаллах ядача колхозий яраш миссел а шун коартолаш хьувкъаш ца хилча. Фу Iомаде йиш я шугара? Колхозникашкара Iомале шоашта».

ХIаьта а цу тайпара Iилманхой дика бах шоашта, кхыметтел совгIаташ а тел царна. (Залe багIараш хьов). Из деррига гIулакх лертIа а лерхI. ХIана? Шозй балхах производственна пайда баларах, ца баларах тийша хIама дац цар. Уж-м сий долаш а хьакъьал долаш а нах ба, гIулакх иштта во вIашагIделла хилара бехкебараш уж хинна Iац.

Хьадувла, организационни кхыча хьалтIа оттабергба вай уж нах. Цар къахьегама мах бара гIулакх Iилманна гучаьннача говзалех, къаьст-къаьстача Iилманхочун балхах колхозийн совхозийн боахамашта боалача пайдата хьежжаь хургдолаш оттадергда вай. Хьалха, масала, лаш Советски Союзах лоацца исторически хана чIоагIа дегIаена индустри а, механизаци яь юрта боахам а, хьалха латташ Iилма а, техника а долаш низ бола мохк хиннаб. ХIанз деррига дунено бакъду уж Советски Союза карагIаьнна сийлахь-доккхий гIулакхаш. ХIара дено кхы тIа а тешал ду прогресса новкъа вай мехко доахача толамашта.

Новкъостий! Сона хет, селхан вай деррига чIоагIа деташ гIоздаьнна Нью-Йорке вай выставка хьаеллача вода новкъост Козлов шийца а волаш, цIакхха а Іо ца ховш Москвера Нью-Йорке яхача «ТУ-114» яхача самолетага хьийжад, аьнна. Цу самолето из никъ 11 сахьатен 6 минутан баьб аьнна баьча хоамо деррига советски нах чIоагIа гIадбигар. Советски наха из хоам вай мехках а, эггара хьалха из никъ вай самолето барах а доккхал деш тIаийцар. (ЧIоагIа тIоараш тох).

Парте Центральни Комитета Пленумо дувца промышленностеи строительствеи технически прогресс сихьяра йола ССКП XXI съезда решенеш кхоачашъярах дола дош ворхI шера план кхоачашъяра керттера лоархIам болаш да. Из да эттара хьалха производствона комплексни механизации яр автоматическни поточний линеш яхкар, къаенна оборудованни, штампаши, инструменташ хувцар.

Цу мероприятеша лерхI дIахо промышленни производствои строительствои шеръяр, продукци дикагIа хилийтар, цунга дIабода мах лохбар. Технически прогресса наькъ тIа, техниканна карагIдаьннача дикагIа долча пIулакхийн дикагIа йолча опытеи ларда тIа мара вIаштIехьдаргдац къахьегама овсарал хадданза лакхъе, халкъа боахам сихха дегIабоалабе. Из дукхагIа дегIаденача капиталистически мехкашца машара тIехь йолча яхьа сханна котдовлара вайна чIоагIа лоархIам болаш да.

Технически прогресс яр духьа къовсам лоаттабеш вай декхарийла да дукхагIа къахьегамз овсарал йола машинаш арахеца, цар конструкцеш тоаеш а, машинийн оборудованеи дозал кIезигдеш а тIадийрзза болх бе, металл кходе, балха юкъе керда материалаш кхувла.

Цу гIулакхашта конструкторски болх дикка тоабе, конструкторски бюрош а, экспериментальни базаш а чIоагIъе творчески уйланна шерра никъ бала, керда машинаш хьаяра процесс а уж тахкар а сихде деза, геттара сиха производства юкъе йоалае еза дикагIа йола образецаш.

Цудухьа са ала безам ба цхьайола къаьнара уйлаш хийцача бакъахьа я, аьнна. Вайна юкъе шерра яьржа я шийн болх гIанда тIа Іо а хайна истола тIа беш вар канцелярист а бюрократ а лерхIаш йола уйла. Бакъда истоло сагага каьхатаца болх байташ хилар, хIаьта а иштта ховш да творчески наха — Iилмахоша, конструкторашa, инженерашa шоай болх беча метте — истола тIа Iилман техникаи керда положенеш уттаеш, машиний керда конструкцеш кхоллаш хилар. Цудухьа массаза а нийса дац гIулакх деш бола нах кIезигагIа хилча производства организаци дикагIа хургья, яхаш деш дола тешал. Из тешал нийса да, нагахь санна производство кулгашца деча балхий ларда тIа латташ хилча, нагахь санна, масала, лаьттанцара балхаш тачкашцеи белашцеи деш хилча. ХIаьта хIанз, вай уж балхаш лаьтта оахвача машинашцеи гIа боахача экскаваторашцеи деча хана болхлойн гIулакхерча кхъхеи дукхал чIоагIа хувцалу — гIулакх деш йола инженерно-технически персонал дукхагIа я цу механизмаш тIа болх беш болча нахал.

Цудухьа канцеляристаш бюрократаш ала йиш яц истола тIа болх беш болча берригача нахах. Нагахь санна машинаш дикагIа хилийтар духьа, производство тоаяр духьа беш болча творчески балха уйла йича ховргда цу новкъа шоай болх дIахьош бола нах производство дегIайоалаяра боккха лоархIам болаш болга. Масала, автоматически лини юллаш хилча конструкторашеи кхыча специалисташеи эшаш йола расчеташ еш, керда машинаш кхоллаш, автоматизаци балха юкъе йоалаеча хана технологе керда принципаш уттаеш кабинеташка балхаш ле деза.

Нагахь санна уйла тIа а яхийта керда автоматически лини хьан оттаяьй хайча гурда цу гIулакха специалисташ мел лоархIам болаш ба. ПIаккха вайна гурда автоматически лине тIа болх беш болча болхлойн из кхеллача специалистийн дуккал шийн тайпара хилар: из хила тарлургда 1-и 10-и; цаI цехе болх беш, хIаьта итт-канцеляре, кабинеташка. Бакъда кабинеташка болх бераш бюрократаш а боацаш, кердадар кхоллаш бола, хIанзара Iилма довзаш а, из говза производства юкъе кхувлаш а, техника хьалхашкахьа дIаккхувлаш а бола творчески нах ба. (дIаьхха тIоараш тох).

Коструктурски бюроли заводий лабораторели совгIа, вайна эш Iилман Iилма-тохкамеи институташ. Iилма декхарийла да инженерашеи конструкторашеи хьалха никъ сийрдабаккха, цикагIа йола машинаш кхолла цар низ кхоачаргболаш, техника кхадданза дегIайоагIаргйолаш, тоалургйолаш.

Коммунизме дуккха а дукхагIа хургья Iилма учрежденеш, конструкторашн, кхыбола специалисташ: болхлоша а, шоашта Iилма дика ховш хилар бахьан долаш, йоккха къахьегама овсарал йолча чоалханерча машинашка болх байтарба. Вайна лоархIаме да кхетам а, уйлаш а цунга кийчдар, цу оагIонгахьа дIабахьа а, вIашагIболла а беза болх. (ТIоараш тох).

Из технически прогресс кхоачашъяра юкъара декхар да. ХIаьта къаьст-къаьстача декхарех са ала безам ба сайна хетар, цох цхьадараш совещанешка а, новкъостаца къамаьлаш деча а дийцад аз.

Вай ма аллара кертте хила беза керда, дикагIа йола машинаш кхоллаш беш бола конструкторски болх. Бакъда, кердача машина конструкци оттаяь а яьнна цун производство вIашагIйолла езача хана цун оатхалаш хьаяра производство вIашагIйоллара дешаш керттерча лоархIаме хул: из мишта вIашагIйолла еза, машин сихагIа хьаяра малагIча машинашца оатхалаш йича пайданегIа да.

Производство тоаяра декхараш кхоачащдара лоархIам болаш да литейни гIулакх, электросварка е флюсаца еш йола сварка. Вай массане а чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар автоматически сварка дика тIехьале вайна йитача ший даь гIулакх дизза дIахьош волча новкъоста Патона Пленуме даьча Iалаьмате дикача къамаьлага. Цо дика аьлар сваркан электросваркан, литейни гIулакхеи штампаш балха юкъе йоалаяреи, кузнечно-прессови боахамеи лоархIамах.

Совнархозашеи партийни организацешеи дуккха а дикагIа а дакъа лаца деза керда машинаш кхоллара а, цар оатхалаш хьаяра а де дезача гIулакхашка.

ЦIенхаштта тIадерза деза хIанз а тIехьайиса йола литейни производство эргаякхара. КIоаррга уйла е еза из дикагIа мишта дергда ха. ТIахьехамаш-м цу гIулакха дукха даьдар, бакъда, укхаза цхьан тIахьехамий кхоачам бац. Цу гIулакха практически тIадерза деза. ХIара совнархоза доалахь ерригача процессашта механизаци а яь централизованни литейни производство хилча бакъахьа я. Бакъда, новкъостий, вайна хилар ца дезе а, хIанз а тIехь ювзткъа шу хьалха хиннараш санна дукхагIа бола болх кулгашца беш йола литейнеш я вай. Вай хIанзарча производства боарам ба из? Механизаци е еза лаьтта кийчдара, формовка яра, лоаладаь металл чудоттара, чIоагIделча цунна деча балхашта а кхычарна а. Шерра карадерзаде цеза лоаладаь металл нийса чудоттилга, цунна юкъе кокила чудоттилга а долаш, карадерзаде деза низаца металл чудоттилга, порошкови металлурги. дикагIа дола кхы а литейни гIулакхаш.

Новкъосташца Устиновцеи Дементьевцеи цхьана тхо хиннача вай оборонни заводе дика дIахьу нийса металл чудоттилга.

Залера оаз: ЧIоагIлушшехь сборка е вIаштIехьа а доал.

Н. С. Хрущев: ХIаа, механически обработка е а ца езаш сборка еча дIадода. Цунца цхьанх литьена во обработка еш йола литейнеш я вай хIанз а. Мишта машар лоаттабергба цунца, вай еррига предприятеш Iилманнеи техниканнеи карагIдаьннача дикагIа долча гIулакхех пайда эца йиш йолаш а декхарийла а хилча!

ЧIоагIа перспектива йолаш да оатхалашта йоккха частота йолча токий низаца обработка елга. ПIаккха металлах, тедa а ца тедаш, стружка доаккхаш доа а ца деш, дикагIа йолча технологе новкъосталца эшаш йола форма хьаю.

Со теш совнархозий председателаш цох дика кхеташ хиларах, бакъда, кхоачашде деза гIулакхаш дукха хилар бахьан долаш каст-каста кхоабац уж. Цар цкъаза кхIанзарча гIулакхашa дIадеххача тайпара производство тоае низ а, торонаш а тоъац. Цудухьа царна новкъостал де деза, из де вай декхарийла а да.

Сийлахь-йоккха кхоане сварочни гIулакхага я. Сварочни производство технически боарамга хьежжа цика вIашагIъелла хила еза. ХIара экономически районе ший базе заказаш кхоачаш а деш е сварщикаш моттигашка дIа а ухийташ совнархоза предприятешта сварочни балхаш дергдолаш йола специализированни сварочни заводаш хила еза.

Цу тайпара гIулакх вIаштIехьа ца даькхача даргдац, хIана аьлча тайп-тайпара доккхий сварочни балхаш дара кадрий йоккха говзаш а дика технически кийчо а хила еза. Ховш да хIара завода къаьстта ший массадолча тайпара сварщикаш хила йиш йоацилга. Вай Iалаштде деза вIашагIхетта оатхал цIаккха овнага гIолла каглургйоацаш сварочни балхаш дика хилийтар. ХIанзарча сварка гIулакхаша цунна торе хулийт. Тхо Патона институте долча хана цига тхога хьахьекхар кхетта оатхалаш юха кагьяра тохкам. Тохкамаша хьахьекхар металл овнага гIолла ца а каглуш кхычахьа гIолла каглуш хилар. Цо тешалду сварочни балхаш йоккха чIоагIале луш хилара.

Массехк дош эргда аз кузнечно-прессови боахамах. Цу гIулакха вай бизза а массаза нийса а пайда эцац йолаш йолча торонех. Пхи шу хьалха низ бола прессаш хьае, аьнна декхар оттадаьдар. Уж прессаш конструкци а оттаяь «Уралмаш» яхача заводе хьаньяр. Бакъда, уж Iалаьмате дика прессаш хIанз а ший лерттIа пайда эцаш яц. Цхьайола прессаш хIанз мара предприятешка дIаоттае йолаяьяц, прессий вокх даькъа цар болх бертбола моттиг а кийчъяьяц, хIаьта цу прессий даьша уж сихагIа болх бе йолаялийтара а царех дикагIа пайда эцара а кIезига уйла ю.

Соахка цхьан заводе волаш низ болча пресса установка сйра сона. Цу ханне а аьннадар аз цу прессах дикагIа пайда эца беза, аьнна. ХIаьта хIанз сона гу цхьа кулгалхо из керда уйла йолаш санна дIаязъеш вагIаш, тIехьагIа указани кхоачашъеш воалл со алар духьа. Укхаза, новкъостий цхьаккха а указанешка хьежа веззац, хIана аьлча, дувцар кердача техникаш нийса пайда эцара кхоачашде деза элементарни гIулакхаш доландаь. ЛоархIам бола гIулакх ше-шегIа дIахеца йиш яц, из бахьан долаш пресс дIа а оттаяь, тIаккха завода заказаш эш арда. Из хьаькъале а боахама пайдана а дац. Пресс сеца даттийтар е цох бизза пайда ца эцар мегардолаш дац. Цу прессаца кийчъе йиш я керда, дикагIа йола машинаш хьаеш эшаш йола оатхалаш.

Къаьстта терко е езаш да, вайна хилар ца дезе а, хIанз а дуккхача моттигашка кустарни хьисапе латташ дола инструментальни гIулакх вIашагIдоллара дош. ХIара завода Iаьдал да шийна эша инструменташ ше хьаеш. Дика инструменташ ца хилча дика болх бе а йиш яц. Цудухьа кхоачашде деза хIанзарча методий лардаш тIа инструменташ хьаелга дикагIа вIашагIдоллара данза даргдоаца гIулакхаш, Iалашде деза дуккхача тайпара ассортимент хилийтар а, потока хьисапе дуккха а инструменташ хьаелга а. Цунца цхьана кхоачашдергда продукци дикагIа хилийтара а цунга дIабода мах лохбара а деккхар.

Вайга инструменташ хьаяра производство вIашагIйолларах яь духха решенеш я, бакъда, уж кхоачашъелга дуккхаза а шешегI дIахийца моттигаш нийслу. Госпланоеи совнархозашеи шоай болх эргабаккха беза, уж хадданза инструментий производствога хьожаш хила беза. Из юнцар металл тедаш йола а, кхыча материалашца болх беча хана эшаш йола а, бустамаш деш йола а из ца хилча овсарал йолаш къахьега йиш йоаца инструмент я. Терко е езаш да инструменташта приспособленеш елга а.

Пленуме къамаьлаш даьча новкъосташа нийса айдир чIоагIален хIамай дош. Нийса лархIа йиш яц колхоза пхьоаллепка ланий хьастамаш шоаш хьадеш хилар.

Совнархозаша терко е еза чIоагIален хIамаш — болташ, гайкаш, заклепкаш моттигашка хьаяра. Совнархозашта, хетачох, пайданегIа хургда чIоагIален материалаш хьаеш йола специализированни завод йиллача, цар производствона механизаци йича. Цу заводага массаза а дукха заказаш а хургда, хьабе шортта болх а хургба. Боккха лоархIам болаш да чIоагIален материалашта унификаци елга. Дукха ха йоацца Москве американски выставка еча дахача кана павильона корта мишта бу хьийжар тхо. Деррига корта цхьатарра йола оатхалаш тайп-тайпарча хьисапе вIашагI а хувтташ бу цар. Цу оатхалашта комбинировани а еш хьабу цар из корта. Говза чIоагIъю цар вIашагIхувтта оатхалаш. Из цар ду клепка а ца еш хир долча алюмине болташта пневматически запрессовывани а еш. Из чIоагIа а атта а крепленн я — алюминий алюминеца чIоагIду. Из опыт Iомае езар.

Вай совнархозаша уж деррига дешаш къоаста а даь Госплане шоай предложенеш яла еза. Из совнархозашца цхьана партийни организацеша а кхоачашде дезаш доккха а лоархIам болаш а гIулакх да.

Техническн прогресса ларда тIа хадданза къахьегама овсарал лакхъе

Новкъостий! ХIанз укх Пленуме дувца дешашка йала пурам да сона. Экономика дегIайоаларен, халкъа хьали культурен лакхдарен Iалаьмате доккхий декхараш оттадаьд парте XXI съездо. Парте решенеша халкъа дегаш а айдир, цун низ а тIатехар. Берригача мехка шерра яржаш латт ворхI шера план ханал хьалха кхоачашъяра йола деррригача халкъа юкъера яхь.

Семилетка заданеш кхоачашъеш баьча балха хьалхарча беттай итогаш дика я вай. Валови продукци арахецара пхе бетта план 105 процент кхоачашъяьй, арахийца валови продукци дахача шера пхе бетта арахийцачул 11 процент дукхагIа я. Кхоачащдаь капитальни балхаш дахача шера пхе бетта даьрел 9 проценти строительно-монтажни балхаш 14 проценти дукхагIа да. Промышленносте а строительстве а къахьегама овсарал лакхъяра заданеш 103 процент кхоачашъяьй. Из а дика ньокхам ба, бакъда, кхы а дикагIа хургдар, нагахь санна къахьегама овсарал лакхъяра планови задани а вай 105 процент кхоачашъяьяларе.

ЦК Пленумага кийчлуш экономически районашеи, эзараш предприятешеи стройкашеи ах шера план ханал хьалха кхоачашъяра яхь а йоаржаяь керда балха толамаш даьхад.

Вай мехка халкъа боахама деррига доакъош чIоагIа айлуш латт. Москвеи, Ленинградеи, Свердловскеи. Владимиреи, Украиннаи, Белоруссеи, кхыча промышленни центрийн, областийн, республикайн предприятей дуккхача коллективаша декхараш тIаийдаьд карарча торонех дикагIа пайда эцарца ворхI шера план ханал хьалха кхоачашъе. Цу экономически районаша план ханал хьалха кхоачашъе, аьнна тIаийца декхараш вай низаш чIоагIдалара а, вайга йоккхий торонаш хилара а дола тешал да. Цох тарра цо хьахьоих промышленностеи строительствои управлени эргаякхар бахьан долаш вай производство яхы а сихагIа дегIайоагIаш хилар.

Коммунистически общество хьалъяра керттера лоархIам болаш да хадданза къахьегамз овсарал лакхъяр. В. И. Ленина хьийхад къахьегама овсарал лакхъяр керттерча декхарех цаI да, хIана аьлча, из доацаш йизза коммунизм хьалъе вIаштIехьдаргдац, яхаш. Къахьегама овсарал чIоагIа лакхъе технически прогресса ларда тIа мара вIаштIехьдаргдац. Цудухьа вай даргдац массайолча оагIонгахьара Iилмен техникеи дегIадоаладанза, производствона шерра механизации автоматизации янза, къахьегамхой культурно-технически уровень лакхъянза.

Парте ленински генеральни лини нийса дIаяхьар а халкъо хьинаре къахьегар а бахьан долаш Советски Союзах производственни ханна чIоагIа дегIаена индустри а, механизаци яь юрта боахам а, хьалха латташ Iилма а, техника а долаш низ бола мохк хиннаб. ХIанз деррригача дунено бакъду уж Советски Союза карагIаьнна сийлахь-доккхий гIулакхаш. ХIара дено кхы тIа а тешал ду прогресса новкъа вай мехко доахача толамашта.

Новкъостий! Сона хет, селхан вай деррригаш чIоагIа деташ гIоздаьнна Нью-Йорке вай выставка хьаеллача вода новкъост Козлов шийца а волаш, цIакхха а Іо ца ховш Москвера Нью-Йорке яхача «ТУ-114» яхача самолетага хьийжад, аьнна. Цу самолето из никъ 11 сахьатен 6 минутан баьб аьнна баьча хоамо деррига советски нах чIоагIа гIадбигар. Советски наха из хоам вай мехках а, эггара хьалха из никъ вай самолето барах а доккхал деш тIаийцар. (ЧIоагIа тIоараш тох).

Парте Центральни Комитета Пленумо дувца промышленностеи строительствеи технически прогресс сихьяра йола ССКП XXI съезда решенеш кхоачашъярах дола дош ворхI шера план кхоачашъяра керттера лоархIам болаш да. Из да эттара хьалха производствона комплексни механизации яр автоматическни поточний линеш яхкар, къаенна оборудованни, штампаши, инструменташ хувцар.

Цу мероприятеша лерхI дIахо промышленни производствои строительствои шеръяр, продукци дикагIа хилийтар, цунга дIабода мах лохбар. Технически прогресса наькъ тIа, техниканна карагIдаьннача дикагIа долча пIулакхийн дикагIа йолча опытеи ларда тIа мара вIаштIехьдаргдац къахьегама овсарал хадданза лакхъе, халкъа боахам сихха дегIабоалабе. Из дукхагIа дегIаденача капиталистически мехкашца машара тIехь йолча яхьа сханна котдовлара вайна чIоагIа лоархIам болаш да.

Технически прогресс яр духьа къовсам лоаттабеш вай декхарийла да дукхагIа къахьегамз овсарал йола машинаш арахеца, цар конструкцеш тоаеш а, машинийн оборудованеи дозал кIезигдеш а тIадийрзза болх бе, металл кходе, балха юкъе керда материалаш кхувла.

Цу гIулакхашта конструкторски болх дикка тоабе, конструкторски бюрош а, экспериментальни базаш а чIоагIъе творчески уйланна шерра никъ бала, керда машинаш хьаяра процесс а уж тахкар а сихде деза, геттара сиха производства юкъе йоалае еза дикагIа йола образецаш.

Цудухьа са ала безам ба цхьайола къаьнара уйлаш хийцача бакъахьа я, аьнна. Вайна юкъе шерра яьржа я ший болх гIанда тIа Іо а хайна истола тIа беш вар канцелярист а бюрократ а лерхIаш йола уйла. Бакъда истоло сагага каьхатаца болх байташ хилар, хIаьта а иштта ховш да творчески наха — Iилмахоша, конструкторашa, инженерашa шоай болх беча метте — истола тIа Iилман техникаи керда положенеш уттаеш, машиний керда конструкцеш кхоллаш хилар. Цудухьа массаза а нийса дац гIулакх деш бола нах кIезигагIа хилча производства организаци дикагIа хургья, яхаш деш дола тешал. Из тешал нийса да, нагахь санна производство кулгашца деча балхий ларда тIа латташ хилча, нагахь санна, масала, лаьттанцара балхаш тачкашцеи белашцеи деш хилча. ХIаьта хIанз, вай уж балхаш лаьтта оахвача машинашцеи гIа боахача экскаваторашцеи деча хана болхлойн гIулакхерча кхъхеи дукхал чIоагIа хувцалу — гIулакх деш йола инженерно-технически персонал дукхагIа я цу механизмаш тIа болх беш болча нахал.

Цудухьа канцеляристаш бюрократаш ала йиш яц истола тIа болх беш болча берригача нахах. Нагахь санна машинаш дикагIа хилийтар духьа, производство тоаяр духьа беш болча творчески балха уйла йича ховргда цу новкъа шоай болх дIахьош бола нах производство дегIайоалаяра боккха лоархIам болаш болга. Масала, автоматически лини юллаш хилча конструкторашеи кхыча специалисташеи эшаш йола расчеташ еш, керда машинаш кхоллаш, автоматизаци балха юкъе йоалаеча хана технологе керда принципаш уттаеш кабинеташка балхаш ле деза.

Нагахь санна уйла тIа а яхийта керда автоматически лини хьан оттаяьй хайча гурда цу гIулакха специалисташ мел лоархIам болаш ба. ПIаккха вайна гурда автоматически лине тIа болх беш болча болхлойн из кхеллача специалистийн дуккал шийн тайпара хилар: из хила тарлургда 1-и 10-и; цаI цехе болх беш, хIаьта итт-канцеляре, кабинеташка. Бакъда кабинеташка болх бераш бюрократаш а боацаш, кердадар кхоллаш бола, хIанзара Iилма довзаш а, из говза производства юкъе кхувлаш а, техника хьалхашкахьа дIаккхувлаш а бола творчески нах ба. (дIаьхха тIоараш тох).

Коструктурски бюроли заводий лабораторели совгIа, вайна эш Iилман Iилма-тохкамеи институташ. Iилма декхарийла да инженерашеи конструкторашеи хьалха никъ сийрдабаккха, цикагIа йола машинаш кхолла цар низ кхоачаргболаш, техника кхадданза дегIайоагIаргйолаш, тоалургйолаш.

Коммунизме дуккха а дукхагIа хургья Iилма учрежденеш, конструкторашн, кхыбола специалисташ: болхлоша а, шоашта Iилма дика ховш хилар бахьан долаш, йоккха къахьегама овсарал йолча чоалханерча машинашка болх байтарба. Вайна лоархIаме да кхетам а, уйлаш а цунга кийчдар, цу оагIонгахьа дIабахьа а, вIашагIболла а беза болх. (ТIоараш тох).

Из технически прогресс кхоачашъяра юкъара декхар да. ХIаьта къаьст-къаьстача декхарех са ала безам ба сайна хетар, цох цхьадараш совещанешка а, новкъостаца къамаьлаш деча а дийцад аз.

Вай ма аллара кертте хила беза керда, дикагIа йола машинаш кхоллаш беш бола конструкторски болх. Бакъда, кердача машина конструкци оттаяь а яьнна цун производство вIашагIйолла езача хана цун оатхалаш хьаяра производство вIашагIйоллара дешаш керттерча лоархIаме хул: из мишта вIашагIйолла еза, машин сихагIа хьаяра малагIча машинашца оатхалаш йича пайданегIа да.

Производство тоаяра декхараш кхоачащдара лоархIам болаш да литейни гIулакх, электросварка е флюсаца еш йола сварка. Вай массане а чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар автоматически сварка дика тIехьале вайна йитача ший даь гIулакх дизза дIахьош волча новкъоста Патона Пленуме даьча Iалаьмате дикача къамаьлага. Цо дика аьлар сваркан электросваркан, литейни гIулакхеи штампаш балха юкъе йоалаяреи, кузнечно-прессови боахамеи лоархIамах.

Совнархозашеи партийни организацешеи дуккха а дикагIа а дакъа лаца деза керда машинаш кхоллара а, цар оатхалаш хьаяра а де дезача гIулакхашка.

ЦIенхаштта тIадерза деза хIанз а тIехьайиса йола литейни производство эргаякхара. КIоаррга уйла е еза из дикагIа мишта дергда ха. ТIахьехамаш-м цу гIулакха дукха даьдар, бакъда, укхаза цхьан тIахьехамий кхоачам бац. Цу гIулакха практически тIадерза деза. ХIара совнархоза доалахь ерригача процессашта механизаци а яь централизованни литейни производство хилча бакъахьа я. Бакъда, новкъостий, вайна хилар ца дезе а, хIанз а тIехь ювзткъа шу хьалха хиннараш санна дукхагIа бола болх кулгашца беш йола литейнеш я вай. Вай хIанзарча производства боарам ба из? Механизаци е еза лаьтта кийчдара, формовка яра, лоаладаь металл чудоттара, чIоагIделча цунна деча балхашта а кхычарна а. Шерра карадерзаде цеза лоаладаь металл нийса чудоттилга, цунна юкъе кокила чудоттилга а долаш, карадерзаде деза низаца металл чудоттилга, порошкови металлурги. дикагIа дола кхы а литейни гIулакхаш.

Новкъосташца Устиновцеи Дементьевцеи цхьана тхо хиннача вай оборонни заводе дика дIахьу нийса металл чудоттилга.

Залера оаз: ЧIоагIлушшехь сборка е вIаштIехьа а доал.

Н. С. Хрущев: ХIаа, механически обработка е а ца езаш сборка еча дIадода. Цунца цхьанх литьена во обработка еш йола литейнеш я вай хIанз а. Мишта машар лоаттабергба цунца, вай еррига предприятеш Iилманнеи техниканнеи карагIдаьннача дикагIа долча гIулакхех пайда эца йиш йолаш а декхарийла а хилча!

ЧIоагIа перспектива йолаш да оатхалашта йоккха частота йолча токий низаца обработка елга. ПIаккха металлах, тедa а ца тедаш, стружка доаккхаш доа а ца деш, дикагIа йолча технологе новкъосталца эшаш йола форма хьаю.

Со теш совнархозий председателаш цох дика кхеташ хиларах, бакъда, кхоачашде деза гIулакхаш дукха хилар бахьан долаш каст-каста кхоабац уж. Цар цкъаза кхIанзарча гIулакхашa дIадеххача тайпара производство тоае низ а, торонаш а тоъац. Цудухьа царна новкъостал де деза, из де вай декхарийла а да.

Сийлахь-йоккха кхоане сварочни гIулакхага я. Сварочни производство технически боарамга хьежжа цика вIашагIъелла хила еза. ХIара экономически районе ший базе заказаш кхоачаш а деш е сварщикаш моттигашка дIа а ухийташ совнархоза предприятешта сварочни балхаш дергдолаш йола специализированни сварочни заводаш хила еза.

Цу тайпара гIулакх вIаштIехьа ца даькхача даргдац, хIана аьлча тайп-тайпара доккхий сварочни балхаш дара кадрий йоккха говзаш а дика технически кийчо а хила еза. Ховш да хIара завода къаьстта ший массадолча тайпара сварщикаш хила йиш йоацилга. Вай Iалаштде деза вIашагIхетта оатхал цIаккха овнага гIолла каглургйоацаш сварочни балхаш дика хилийтар. ХIанзарча сварка гIулакхаша цунна торе хулийт. Тхо Патона институте долча хана цига тхога хьахьекхар кхетта оатхалаш юха кагьяра тохкам. Тохкамаша хьахьекхар металл овнага гIолла ца а каглуш кхычахьа гIолла каглуш хилар. Цо тешалду сварочни балхаш йоккха чIоагIале луш хилара.

Массехк дош эргда аз кузнечно-прессови боахамах. Цу гIулакха вай бизза а массаза нийса а пайда эцац йолаш йолча торонех. Пхи шу хьалха низ бола прессаш хьае, аьнна декхар оттадаьдар. Уж прессаш конструкци а оттаяь «Уралмаш» яхача заводе хьаньяр. Бакъда, уж Iалаьмате дика прессаш хIанз а ший лерттIа пайда эцаш яц. Цхьайола прессаш хIанз мара предприятешка дIаоттае йолаяьяц, прессий вокх даькъа цар болх бертбола моттиг а кийчъяьяц, хIаьта цу прессий даьша уж сихагIа болх бе йолаялийтара а царех дикагIа пайда эцара а кIезига уйла ю.

Соахка цхьан заводе волаш низ болча пресса установка сйра сона. Цу ханне а аьннадар аз цу прессах дикагIа пайда эца беза, аьнна. ХIаьта хIанз сона гу цхьа кулгалхо из керда уйла йолаш санна дIаязъеш вагIаш, тIехьагIа указани кхоачашъеш воалл со алар духьа. Укхаза, новкъостий цхьаккха а указанешка хьежа веззац, хIана аьлча, дувцар кердача техникаш нийса пайда эцара кхоачашде деза элементарни гIулакхаш доландаь. ЛоархIам бола гIулакх ше-шегIа дIахеца йиш яц, из бахьан долаш пресс дIа а оттаяь, тIаккха завода заказаш эш арда. Из хьаькъале а боахама пайдана а дац. Пресс сеца даттийтар е цох бизза пайда ца эцар мегардолаш дац. Цу прессаца кийчъе йиш я керда, дикагIа йола машинаш хьаеш эшаш йола оатхалаш.

Къаьстта терко е езаш да, вайна хилар ца дезе а, хIанз а дуккхача моттигашка кустарни хьисапе латташ дола инструментальни гIулакх вIашагIдоллара дош. ХIара завода Iаьдал да шийна эша инструменташ ше хьаеш. Дика инструменташ ца хилча дика болх бе а йиш яц. Цудухьа кхоачашде деза хIанзарча методий лардаш тIа инструменташ хьаелга дикагIа вIашагIдоллара данза даргдоаца гIулакхаш, Iалашде деза дуккхача тайпара ассортимент хилийтар а, потока хьисапе дуккха а инструменташ хьаелга а. Цунца цхьана кхоачашдергда продукци дикагIа хилийтара а цунга дIабода мах лохбара а деккхар.

Вайга инструменташ хьаяра производство вIашагIйолларах яь духха решенеш я, бакъда, уж кхоачашъелга дуккхаза а шешегI дIахийца моттигаш нийслу. Госпланоеи совнархозашеи шоай болх эргабаккха беза, уж хадданза инструментий производствога хьожаш хила беза. Из юнцар металл тедаш йола а, кхыча материалашца болх беча хана эшаш йола а, бустамаш деш йола а из ца хилча овсарал йолаш къахьега йиш йоаца инструмент я. Терко е езаш да инструменташта приспособленеш елга а.

Пленуме къамаьлаш даьча новкъосташа нийса айдир чIоагIален хIамай дош. Нийса лархIа йиш яц колхоза пхьоаллепка ланий хьастамаш шоаш хьадеш хилар.

Совнархозаша терко е еза чIоагIален хIамаш — болташ, гайкаш, заклепкаш моттигашка хьаяра. Совнархозашта, хетачох, пайданегIа хургда чIоагIален материалаш хьаеш йола специализированни завод йиллача, цар производствона механизаци йича. Цу заводага массаза а дукха заказаш а хургда, хьабе шортта болх а хургба. Боккха лоархIам болаш да чIоагIален материалашта унификаци елга. Дукха ха йоацца Москве американски выставка еча дахача кана павильона корта мишта бу хьийжар тхо. Деррига корта цхьатарра йола оатхалаш тайп-тайпарча хьисапе вIашагI а хувтташ бу цар. Цу оатхалашта комбинировани а еш хьабу цар из корта. Говза чIоагIъю цар вIашагIхувтта оатхалаш. Из цар ду клепка а ца еш хир долча алюмине болташта пневматически запрессовывани а еш. Из чIоагIа а атта а крепленн я — алюминий алюминеца чIоагIду. Из опыт Iомае езар.

Вай совнархозаша уж деррига дешаш къоаста а даь Госплане шоай предложенеш яла еза. Из совнархозашца цхьана партийни организацеша а кхоачашде дезаш доккха а лоархIам болаш а гIулакх да.

Хьадда къовсам лоаттабе консерватизма духьал, хадданза дикагIа тоае техника

Вай партийни болх ка йоалаш хургба, нагахьа санна из вахарца бувзабенна хуле, хь

Н. С. ХРУЩЕВА даьча къамаьлах дІахододар

(ДІахододар. Долалу 1-чеи 2-чеи оагІош тІа).

Хьанна могаргда цу морча наха къонача дын тІа ховшаш новкъостал де, е творчески хьинар долча кердача наха цар шоай моттиг лІалуш гІо де? Партийни организацена, профсоюза, къахьегамхой коллективашта могаргда.

Хац сона, Саратоверча зуборезни станокаш еча завода директор нов. Захаров укхаза вий. Къаенна, кІезига балха овсарле йола, конически шестернеш ю станокаш арахец цо, хІанз арахецаш йолча станокел 50 процент дукхагІа балха овсарле йолча станокий керда автоматизированни моделаш 1955 шера араяьнна йоллашехьа а. ХІана хул из иштта? Из хул къаьнарча станокий производство вІаштІехьяькха дІаоттаяь, шаьрьяь, Іомаяь йоландаь, хІаьта нагахьа санна керда станокаш арахецаш хилча, долла хІама хувца дезандаь Сенна дергда из, Саратовски совнархоза завода болхлошта производственни план тІехкхоачаштьярах массехк бІаь эзар сом премеш енна илча, царца завода директора 21 эзар сом а луш.

Гой шозна, къаьна станокаш арахец аьнна цхьанне а бехке ванзар нов. Захаров. Цул совгІа преми а еннай цунна. Цу тайпара, къаенна оборудовани арахецарашта духьал кьовсам ца лоаттабаран совгІа, цхьайолча моттигашка премеш а тел из арахецарашта.

Хаттал оаш Саратовски совнархоза председателга, фу даьд аьнна премеш еннай цо суборезни станокаш еча заводан цун директораи? Аз уйла ечох, цо хьаькъал дола жоп лургдац. Директора доагІаш долча алапена тІера цхьадола проценташ ца луш юхасоцаде ма дезаргий цо материалаш йоазь ца Іеш, къаенна станокаш производствона юкъе ухийташ хиларах, из бахьан долаш коммунизм хьалъяра гІулакха зе а деш. Из цаІ мара ваций иштта вола директор!

ДІадахача шера Саратоверча наха дика чуийцар ялат, боккхача толамца кхоачашйр ялат дІадалара йоагІа паччахьалкхен план. Цхьабакъда, хьагучох, доагІача тайпара хьежадац шо промышленностага. Шозна хов масса Іаса да а масса доярка я а, бакъда во хов шозна Саратове малагІа машинаш арахец. Новкъостий, иштта аларца доярка лоархІам лохбе валлац со, цар лоархІам дохбе со воалл шеана моттаргда аьнна а хетац сона. Юрта боахам а лелабеш, хьайбай боахам дегІа а боалабеш, шура мелалургьяц, из шура хилийта металл, кІор, машинаш эшилга ца хайча, уж ца хилча шура а хургйоацилга ца кхетадой. Из цхьан оагІорахьа увзилга, из дестам дІадаккха деза. Хьалха цу дестамах саг верзаве наха шоаш дарба деш кхилча — цу дестама дІоахдаьча чича маркхал тІабехкар. Цо гІойле а йора. (Зале белалу). ХІанз малагІа маркхал билла беза хац сона — чичах баьр беза е кхьбар беза, хьагучох, хІанз вай хана а из безаш хилар-м бакъда.

Цун уйла елаш, новкъостий, оаха ЦК-а а цу деша цхьа соцам бе уйла ергья, иштта дита йиш яц из.

Новкъостий! Вай дах Іилмано, технико, рационализаторашца, изобретателаша чехка керда машинаш, приборашца, приспособленеш еча хана. ХІанз технически уйла, дегІаяьхкача дуккхача производственни процессел, хьалха латт. Даха моттиг йоацача хьал тІа санна да вай. Цхьа машин а яь, из производвона юкъе яхьа вай кхелехьа, Іилмахошеи изобретателашеи цул а толашагІа, цул а дикагІа йола машин хьаю. Цхьаболча бюрократашта цудухьа хетадала тарлургда: дикагІа деций кІаьнарча машинашца болх беш хилча, сих хІана лургва, хІаьта а вета а технически уйлана тІехьакхуврг ца хилча, аьнна. Цхьабакъда уж тайна уйлаш хила йиш я алхха бюрократий. Законах дизза доагІаш ма дий: машинаши приборашца дикагІа тоаеш вай беча балхал хьалха Іилмани техникани уйла латта езилга. Из иштта да аьнна вай кІаьнарчун тІа латта дезаш мичад! Данне а дац, Іалаьмате чІоагІа дегІадоагІача Іилманон техникон маяхкара даха деза вай хІанз, мамогга чехкагІа керда машинаш, керда приборашца, керда приспособленеш юкъейоалаяра мел эшар де а деза вай.

Новкъостий! Нагахьа санна коммунизм эттача вай техникаш мишта пайда эцаргба дувце, тІакхха, хьагучох, оборудовани, пайда а луш, ихе шерал дукхагІа яхаргьяц, хІаьта цул тІехьагІа кІалурпья из. Масса а хана хьалхе латташ хила а керда машинаши приборашца хьаева тІехьа ца диса а зем бакхха эша, машинаш тоае эша дика база хила еза, керда машинаш чехкагІа юкъейоалае йиш хургйолаш. Алхха иштта хьале мара дІахьалхашка даха а къахьегама тиг яр. (ХІама дІаувзача хьокхий хьекхалуш йола еррига оатхалаш дІахьекхай).

Мински тракторни завода МТЗ-5Л яхача трактора кхоачамбоацараш:

Трактоф сихха йолаялийта рычагаца хьовзае йиш йоацаш яр трансмиссе редуктор. (Передачай коробка ногІар хьа а дийлла, блокировочни механизмь фиксатор дІахьекхалу моттиг дІаяькха йийзар).

Доагама насосага кхаччалца йоккхача оборошташта нийсъяь (совленна) я акселератора тягаш. (Нийсъяьй). Жалюзага йода радиатора тяга гоамъяь я. (Нийсъяьй). Хий чудолча помпа сальника фент 3 тай хьоарчадаь во къайла хиларах, хий Іоухар. (ЧІоагІъяьй).

Саджерча кооперативага хьажьаьча еррига машинаш цхьан хана а яхканзар, комплект йоацаш а яр.

Трактори сеялкеи хІанз оатхалаш дІанийсъеш, вІашагІа а елта, болх бе йолаялийтай.

1959 шера 22 мае.

Инженер-механик Антликаторов».

Гой, новкъостий, малагІа хоам ба! Мишта хет шозна, из фу хІама да? Фуд из, новкъостий украинцаш, технически тІехьадисар дий из?

Из дац из, из да бехктокхаме ца хетилга, гІулакхцара беррига безам бовр.

Оаш бехк ма баккхалаш сох, цхьаболча новкъосташта хетаргда, Хрущевс чІоагІа, гІожа дувц, аьнна. А, из гІожал яц! Из ала доагІар да, хІана аьлча во болх бар — паччахьалкхенна деш дола дизза зулам да.

Новкъостий! Сона хетачох, машинаш арахецача контроль оттае еза вай, уж комплектаща дІакхухьийтаргйолаш а дика хургйолаш а. Машина паспорташ хила деза, оатхалаш яьр малав, царга хьежар малав, уж дІайохьийташ паспорта кулг яздаьр малав ховргдолаш. Комплект йоаца, яь яланза йола, брак йола продукци арахецарашта щІенхаштта таІазар де деза, хІаьта овсарле лакхъе а могаргдац вайна. Из дара юха а конструкторски бюрой, лабораторей, Іилма учрежденей уйла е еза вай.

Укхаза къамаьл дир СССР-а Іилмай Академе президента нов. Несмеяновс. Цо дика къамаьл а дир, нийса а дийцар Іилма учрежденеша болх дикагІа белга вІаштІехьдаккхарах. Хьагучох Іилмай Академе болх а эргабаккха беза ха хьаэттай. Хьаэца шиовкъост Несмеянов, из дика коммунист а дика Іилмахо а ва. Нагахьа санна Іилмай Академена юкъе йоагІача дуккхача тайп-тайпарча организацейн учрежденейн уйла йича. Іилмай Академе президент доллача хІаман низ кхоачаш хулалургвий? Хулалургвац. Уйла йича, хала хьал эттад Іилмай Академе цхьайолча Іилма учрежденешка. Цхьабола Іилмахой сона тІехьа ца хила а тарлургда, цхьабакъда, из лерхІачох, бакъахьа дац Іилмай Академена юкъе металлурге, кІора промышленноста дешан оттадар. ХьалхагІа мича дар уж доакъош Іилмай Академена юкъе.

Іалаьмате дика инженер а воккха Іилмахо а вола новкъост Бардин хьавоалавир. Кузнецки комбинат еш хиннав из, хІанз академе Іохоаваьв. Москве йоагІаш йола институт елга дІадийхар цо. Нийса а дийхар. ХІама ца эшиаш иштта нийсделар кІора специалист волча академика Шевякова гІулакх а. Новкъост Шевяков дика вовз сона. Со Юзовке рабфаже деша ваьгІача хана студенташта лекцеш ешаш вар из, цул хьалхагІа Днепропетровске болх беш хилар из, хІанз Москве вах из.

Миштад ер, новкъостий, Свердловске, Сталино, е Днепропетровске Москвечул вогІа доагІаргда Іилма дегІа? ДоагІаргдац. Бакъдац из. Вахар долча Іилма а да. Вахар Іилмах а Іилма вахарах а къоастаде йиш йолаш дац. Мишта хила деза гІулакх? Институташ дІаяхийта мегаргья. Бакъда, новкъостий, институташ дІаяхийтар — къаьна цІа ше дагІачара кхычахьа догІар мо хІама да, дуккхагІа долча даьхьте хала хІама а да. Цул совгІа, опыто хьахьокх, Іилмахой дІабахийтар тайп-тайпарча гІулакхашца дувзаденна хилар.

Кхыча новкъа дахача дикагІа да. Заводашка лабораторей йохкаргья вай, совнархозашка Іилма институташ а кхыйола Іилма центраш а йохкаргья вай, опыт йолча, боккхийча Іилмахошца цхьана дуккхагІа кагирхой царна чу а бохийтаргболаш. Цу дешай уйла а йий, новкъостий, шозй предложенеш юкъейоалае. Аз уйла ечох из гІулакх иштта дича нийсагІа хургда. (ТІоараш тох).

ХІанз керда Іилма центр хьалъеш латтача Новосибирске кхыча Іилмахошца цхьана вахача академика Лаврентьевс дер дика гІулакх да. Дукха шераш да академик Лаврентьев сона вовза, из дика Іилмахо ва.

Іилма кердача центрашка Іилма дегІадоаладе ховргдола, шозй къахьегамца производствона хиланза даргдоаца новкъостал дергдола нах бахийтара йоахко е еза вай. Массаза а бац цу гІулакха а лоархІам. Масала, ховш ма дий Новосибирске генетикани цитологени Институт юллаш хилар. Мичурински теорена духьал вола биолог Дубинин хьожаваьв цун директоралла. Цу Іилмахочун балхаша кІезига пайда беннаб Іилма а практика а. Нагахьа санна Дубинин цхьан хІаманца вовзаш вале, из вовзаш ва академика Лысенко теоретически положенештеи практически рекомендацештеи духьал ше язъяьча статьяшцеи выступленешцеи.

Цу Іилмахой балха лостамашта юкъе судахо хила безам бац са. Ховш ма дий судахо практика, вахар хилар. ХІаьта практико бакъю Мичуринеи цун гІулакх дІахо хьоча академика Лысенкои биологически школа. Масала, хьаэцаргья вай Ленински премеш. Селекцех Ленински премеш хьан нийцай: биологена чурча материалистически лостама Іилмахошца, Тимирязева школас, Мичурина школас, Лысенко школас нийцай. ХІаьта мичад Лысенко мучурински уйлашта духьалара къовсам вІашагІтехача кертчарех цаІ волча биолога Дубинина даь докхий йозонаш? Нагахьа санна Москве болх беш ше волча хана цо хайра пайда баь бече, Новосибирске а Владивостоке а бергбий-теш цо пайда.

Халкъа хьалхашка доккхий гІулакхаш карагІдаьннад советски Іилмахошта. Вахаро керда декхараш хьалхашка оттаду Іилманна. Цудухьа тІехьатІайоагІача хана а дуккхагІа теркам тІабахийта беза Іилма дегІадоаладара, цун вахарцара бувзам чІоагІбара. СССР-а Іилмай академегара, цун президиумагара дехаргда вай дІахо а Академе, цун отделеней, филиалий, институтий болх тоабеш йола предложенеш оттаяр.

ТІагІертта къовсам лоаттабе рузкъа доадара, бехктокхаме ца хетара духьал, продукци дикагІа арахеца

Новкъостий! Къаьстта теркам тІабахийта беза, продукци дикагІа арахецара. Вай цхьайолча машиний дикалах дола письмо шозна деша безам ба са. Парте Центральни Комитете инженера Антликаторовс дайта да из. Ер да цо яхар:

«Аз дІахойт Шуга хьажІашца цеча балхашта комплексни механизаци яра эшача машиний комплекте ер гІалаташ хилар:

Кировградерча «Красная звезда» яхача завода навесной сеялкех. Сеялка рама кертерча несущи бруса аьрдехьара бухь аьрдехьара секци вертикальни плоскосте дІатІасоттаеш гоамбаь (хьовзабь) ба. Хьалхашкара узловователь тІехьашкарчул 10 сантиметр лохагІа я. (Прокладка оттаяьй). Синхронизирующи автоматий йовкъаш нийсъяьц. (ДІахьекхай). Синхронизирующи автоматий роликашцарча кривошиний ушкаш тайп-тайпара дІоахал долаш яр, хІама дІаовш йола аппараташ цхьан ханна болх бе йолаялийтацар. (3—5 мм дІахьийкхай). Машин еззача тайпара нийсье йиш йоацаш, клапаний тягай хир дола юхьигаш йІаьха яр. (Клапаний ихи тяга 1,5 см йолаш лоац а яьй, хир дІахо а даькхад). Клапаний диъ пружина дац. (Керда дараш оттадаьд). Клапанай кожух цхьан сошниже мІаьд яь я, цхьан шплинта тІа оттаяь а я. (Нийсъяьй). Аппаратий шестернеш белгало яьча оттаяьц. (Технически правилашка хьежжа оттаяьй). Перекидной клапанаш хьа а еллало. ра, дІа а къовлалора цхьан хана доацаш. (Клапанаш сетта а даьд, кулачкови дорожкаш хьекха а хьекхад). ХІама дІаовча аппараташка чура дІадув фийгаш аракхувса цергаш соана шарнирашка оагІонцара совлен люфташ йолаш хиларах дискай ячейкашка кхачац. (Нийс а яьй, соанаш сотта а яьй). ХІама дІаоза хьокхий дар храповой чархий цергаш во лоалаяь; храповой собачка церг во хьекха я; шоллагІча басилга тІа хьекхалуш храповой чархий оагІонаш дуалора; тормоз йолча барабана квадрата кІал фрезировка моттиге лоалаеш хинна ятІаш мот-

ТІаийца решенеш кхоачашъяра йола общественни контроль мамогга шерье

Новкъостий! Производствона комплексни механизации автоматизации яра дош юкъеметтера дош да, хІаьта уж вай Пленуме а ха из керттера дош. Из дош дика чакхдоаккхалургда, нагахьа санна хІара предприяте е гІишлош еча къахьегам нийса вІаштІехьбожкхе. Болхлой къахьегам дика вІаштІехьбакхха лерхІ производствона механизации автоматизации ярца. Цхьабакъда, цхьайолча предприятешка къахьегам вІашагІболларца геттара доккхий кхоачамбоацараш да.

Наха бокъонца шоай декхараш довза а довзаш болх бергболаш, цар къахьегамо йоккха балха овсарле лургйолаш, шоай балха денах мамогга ха ца йоаеш болх бе нах гІертаргболаш хьехам тела беза болхлошта. Балха аьнна хьахоададаь сахьаташ овсарле йолаш къахьегарца чакхдаха деза. Бе беззача тайпара болх беш боаца болхлой ловрибоацаш дола хьал оттаде деза производстве. Нагахьа санна моллагІа а болхло деш хІама доацаш лелаш хуле, балха тІарча цун новкъосташа духхьад дІаала деза цунга, ларттІа болх беш воаллача хьай лоалахочун — болхлочун хьакъ да Іа дуар, аьнна.

Вай предприятешка щІенхаштта къовсам лелабе беза хІаман хьурмат ца деш, кегабенна, дисциплина йоацаш деларашта духьал, балхаш тІара бувларашта а мекъал ерашта а духьал.

Комплексни механизацеи автоматизацеи дІадехар къахьегам дикагІа вІаштІехьбоаккхилга да. Шийна оттаяь балха нормаш кхоачашъелга, продукце дикал лакхъелга, из хьаярга дІабода мах лохбелга боккхача бехктокхамера декхар долга дика ховш хила ваза хІара къахьегамхо. Кхыметтел дегІаденача Іилмо, конструктивни уйлано йоккха овсарле йола агрегаташ, станокаш хьаелга вІаштІеІьа а даькхха, поточни линеш шерра юкъе а йоалаяь, дуккхача производственча балхашта автоматизаци а яь, лакхера ценз лохе ехаччалца боахам дика делабеш хилча а хьалхарча моттиге латтаргва саг, болх дика вІаштІехьбаьнна а нийса а лелилга цох тийша хиларца. Юххера а долла хІама сагах тийша хургда, хІана аьлча, нагахьа санна автоматически лини лелаеш вола цхьа саг дисциплина йоацаш хуле, цо зе дукхха а доккхагІа дергда производствона, цу болхлочо къаьсттача цхьан станока тІа болх беш хилча дергдолчул. Мамогга цунах кхетабе беза вай нах.

Цудухьа эггара хьалхагІа эшар дика дисциплина я. Коммунистически сакхетамца хьалхехбанза баргбац къахьегамхой. Укхаза Пленуме къамаьлаш дир болхлоша, производственча дикача новатораша. Уж тайна нах ба вай миллионаш а миллионаш а — кагирхой, комсомольцаш, парте членаш, парте боацараш. Масса хана болх бе беза нахаца, хІаьта цу гІулакха доккхий декхараш латт вай партийни организацешта, профсоюзашта, комсомола хьалхашка. ХІанзарча хьалашка вай юкъарча гІулакха бола цар бехктокхам боарам боацаш лакхбеннаб. ХІаьта цар болх дуккха тоабе а беза.

Новкъостий! ТІехьарча шерашка парте дуккха доккхий гІулакхаш чакхдаьхад промышленностан гІишлош яраи деш дола доал эргадаькха тоадеш, юрта боахама деш дола кулгал тоадеш, союзни республикайн моттигерча органийн бокъонаш шеръеш. Цу дерригача хІамаша новкъостал даьд дІахо йодача хана ленински принципаца демократически централизмах доал делга чІоагІдара наьха творчески инициатива а хьинар а мамогга лакхдара, боахама деррига доажъош керда айдар духьа йоккхийча торонех дуккхагІа пайда эцара, халкъа вахари культуреи хадданза дегІакхувлара. Уж гІулакхаш боккха лоархІам болаш да коммунизм хьалъяра декхараш кхоачащдара.

Цунца цхьана парте Центральни Комитето хьехам тийннаб паччахьалкхен дисциплина мамогга чІоагІъянза а щІенхаштта кхоачашъянза а ярг ца хилара, моттигерча хьакимаша шоашта товр леладелга хила йиш ца хилара, пурам доацаш шоашкара моттигерча эшача гІулакхашта лаьрхІа ахчаш а материальни кхоачамаш а дІа-

(ДІахододар 4-ча оагІо тІа).

Н. С. ХРУЩЕВА даьча къамаьлах юхедисаьр

(Юхедисаьр. Долалур 1, 2, 3 оагIош тIа).

ахийта йиш ца хилара, кооперированни поставкай план кхоачашъянза ярг ца хилара.

Боккха сакхетам болаш, коммунизм хьалъяра гIулакха мутIахьа болаш хьалкхеяьй вай кадраш, цар чIоагIа лелаю партеи паччахьалкхени дисциплина, халкъа вахар тоадар цухьа дIателцар шоай деррига низаш.

Цхьабакъда, цхьабола парте а советскии боахамеи органий а кулгалхой ба вай ханз а партеи паччахьалкхени дисциплина телхаеш.

Сенца телхаю цар из? Цхьадола Советски законаш чIоагIа телхдаь моттигаш ювца пурам да сона. Масала, Мурмански областерча кулгалхоша промышленнии продовольственнии товарий маьхаш шоашккара хувцаш хиннад, уж тайпа гIулакхаш де шоай бокъо йоацилга шоашта ховшшехьа а.

Соахка ялаташ эцача хана паччахьалкхе Іехаяьй Новосибирски областа кулгалхоша. Парте Центральни Комитето цIенхаштта таIазар даьд Мурманскии Новосибирскии областей кулгалхошта, цар дисциплина во телхаяр бахьан долаш.

Цу тайппара белгалде дезаш во гIулакхаш да, кхыча совнархозашта изделеши материалаши лоаттаяра йола заданеш шоай ханнахьа кхоачаш ца еш цхьаболча боахамий кулгалхоша леладераш. Цхьаболча болхлоша теркалдац паччахьалкхен юкъара гIулакхаш, шоай бокъонаши полномочеши тIехйоах, законаш шоашта ца яздеш санна лел уж, сайна дагадеххар дергда аз яха уйла я царна чуйоаллар.

Массехкасза шийна хьалхадаьха доллашехьа а, кхыча совнархозашта герга хьу, херх хьекха хьу, чуIеш дола стандартни цIенош лоаттадара заданеш даим кхоачаш ца еш я Архангельски совнархоз. ХIаьта а ший экономически районе чухь планах йоагIачул совнагIа дукха дIаахийтай цо уж материалаш.

Дукха ха йоаццаш ССКП ЦК гучадаьккхар бос болча металлурге предприятей чотах а уж дIахо шеръяра зе деш а планах кхоачашде отталанза долча балхашта Восточно-Казахстански совнархозо соахка дукха ахча дIадахийта хIлар.

Моттигашкарча хьакимаша шоашта товр леладеш а еррисоюзни фонде хьайбай продукташ дIачуялара оттаяь порядок телхаеш а моттигаш я. Цхьайолча республикай цIераш йоахаргья аз. Казахски ССР-е хьалхарча ах шера дулха продукташ кийчъяра план 1-гIча июне 111 процент кхоачашъяьй, еррисоюзни фонда чу дIачудалара план 28 процент кхоачашъяьй, хIаьта моттиге эшача гIулакхашта — 95 процент. Иэзал йолча хана чухь цулх кийчдара план Украински ССР-е 95 процент кхоачашъяьй, еррисоюзни фонда чу дIачуденнад планах 47 процент, хIаьта шоай республика эшача гIулакхашта 92,1 процент дитад.

Иштта партийни паччахьалкхени дисциплина телхаеш, моттигашкахьа озабезам беш хиннад Калининградски областе, Латвийскии, Узбекскии, Киргизскии республикашка.

Иштта дисциплина йохаеш а шоашта хетар уттадеш а йола моттигаш цIенхаштта ювца еза, хIана аьлча цу тайпарча гIулакхаша халкъа боахама отраслешта, дIахо йодача, еррал я аьннача, хана мел безарга вайна уж тайпа специалисташ, яхача дешашта жоп дала йиш йолаш, хила беззача тайпара кадрай лоархIам бац хIанз а. Нагахьа санна вай дешара заведенеша дийша баьнначул тIехьагIа шоай знанех пайда эца моттиг ца корайоагIаш бола цхьайолча профессей специалисташ арахецаш хилча, цо хьагойт из гIулакх харцахьа леладар. Уйла е еза, вай дешара заведенешка кадраш кийчъяра балха дикагIа, нийсагIа планаш оттаяра, кхыметтел цхьайола факультеташ дIайоахилгах а ца кхераш.

Цхьабакъда, из данне а цац вай лакхерча а юкъерча а дешара заведенешка кадраш кийчъелга лаьтIде деза яхилга. Из а доацаш, махулла тоаде деза из гIулакх, хIана аьлча, юкъереи лакхереи образованеш йолаш бола нах вай дукхагIа мел хула, производствона гIулакх дикагIа вIаштIехьдаьккха хургда. Из-м ше а довзаш ма дий, хIаьта а инженерни гIулакх а халкъа боахами тайп-тайпара отраслеш а дика довзаш бола специалисташ кийчбара паччахьалкхен план хилам-м еза.

Динза даргдац мехка профессиональни дешар дикагIа вIаштIехьдоаккхилга. Укхаза даь дукха за дувца дезац аьнна. ДIадахьа деза из, администрировани а ца еш, колхоза боахам дегIабарца. Парте Центральни Комитета хьалхардаьхад, из болх сих ца а луш, наьха лоIамца дIабахьа безилга. Етт боккха аларах колхозница ладкъарг а йоацаш, цо шоашта баркал аргдолча бесса де оаш гIулакх. Етт бохкар пайданагIа долга ха а хайна колхозницас етт эца шийгара аргдолаш, тоабе беза юкъара боахам. Из цо дергда юкъарча боахама чотах колхозе шийна мел эша шурий продукташ а шура а хургхилар цунна бIаргадайча. TIаккха цо аргда, етт шийна новкъа ба аьнна.

Новкъостий! Партеи паччахьалкхени дисциплина — из партийнии паччахьалкхени аппаратий кадрай балхашта юкъе эшаш дола чIоаггIача лоархIамера гIулакх да. Моттиг хила йиш яц, моллагIа шийга де аьнна тIадилла гIулакх, сай безам бале дергда, беце дергдац яхача болхлочоа. Соцам тIаийца бале — цхьанне а из бохабе бокъо яц. Нагахьа санна цу соцама ше раьза веце, шийна хетар ЦК. Правительствога, Лакхехьарча Советага дIаязде деза. Постановлени а закон а хувцанза долча, хана царгара хьалхалеийе а еза, уж цIенхаштта кхоачашде а деза.

Хаьдда къовсам лоаттабе беза партеи паччахьалкхени дисциплина телхаярца, моллагIча тайпара а из телхаелга гучадаьлча. Массане а, цхьаккха а юкъера ца воалаш, партеи паччахьалкхени хьашташ кхоачашдергдолаш, кхетае еза кадраш. Из ца хуле, новкъостий, толамашца болх дIахо бохьалургбац вайга.

Белгалдаккха дезаш да Советски Контрола Комиссе балха юкъе доаккхий кхоачамбоацараш хилар. Из декхарийла я парте соцамашни Советски паччахьалкхен законаши кхоачашдара балха бола тIахьожам чIоагIбе. Прокуратура органаш декхарийла я советски законаш кхоачашдара хадданза тIахьожам лелабе.

Закон хувцаш йола предложени юкъе йоалае мегаргья, бакъда, закон лелача хана — из цхьаннега а дохадайта-м мегаргдац. В. И. Ленина 1922 шера «Шолха законаши цар яхар делгеи» яхача письмо тIа белгалдаьккхадар, законаш жалужскии рязанскии хила йиш яц, уж ерригроссийски, ерригача республикашта цхьаш долаш хила деза аьнна.

ХIанз, вай мохк коммунистически общество шерра хьалъеча заман чубеннача хана, боккха лоархIам болаш ба партеи правительствони директиваш кхоачашдара беш бола тIахьожам.

Паччахьалкхени, партийнии, боахамеи, кхыйолчеи организацей массайолча звеношка тIахьожам чIоагIбе беза. Дукха ха йоаццаш ЦК Президиумо цу дешах баь соцам тIаийцаб. Центральни Комитета членаша из соцам къоабалбергба а мотт сона. Шоана ма хой, парте Устава тIа администраце балхага хьежа партийни организацей бокъо хилар, цIаяздаьлга. Бакъда, устава тIа белгалдаь дац из тIахьожам мишта бе беза, цуккхача партийни организацеша шоашта тIахьожам бе аьнна еннача бокъонех пайда а эцац. Цу. тIахьожама организационни формаш оттае еза ха хьатIаэттай. ЦК Президиумо де деза аьнна лаьрхIад производственни торговни предприятешка партийни организацеша шоай администраце балха тIахьожам бара партен членехи кандидатехи латта комиссеш вIашагIйохкилга. Уж комиссеш декхарийла я ший ханнахьа предприятеша производственни декхараши паччахьалкхен заказаши, ерригача номенклатурах йола лакхера качество йолча продукце поставкаши кхоачашъяра хадданза тIахьожам лоаттабе, массаволча болхлочо паччахьалкхен дисциплина цIенхаштта лелаярга хьежа, паччахьалкхен хьашташта зене йолча, гучаювлача моттигерчеи узковедомственнии уйлашта духьал къовсам лоаттабе. Цар йиш я администраце соцама ладкъа, партеи правительствони законаштеи постановленештеи духьаларча, законах доацача а харцахьарча з гIулакхехи соцамехи партийнии советскии органашка докладаш е. Сона из бакъахьа да аьнна хет, новкъостий.

Оазаш: бакъахьа да.

Н. С. Хрущев: Партийни организацеш дегIаяьхкай, организационни а идейни а кхы а дукхагIа чIоагIъеннай. Иштта долча хьале кхерам бац тIахьожама комиссеш вIашагIйохкаро администрацегара доал дажккхар а доал цхьан бе хилар дохадар а. Бакъдар аьлча, иштта йолъ комиссеш къъстта цхьаболча сихача, юкъара хьашташ ца а лоархIаш, дIабаха гIертача болхлошта эхка, шоай тайпара геракаш хургья. Дале а, хьагучох, из пайдане гIулакх хургда.

Массаза а массанахьа а критикеи самокритикеи лелае еза, вай партийни организм, вай советски боахама органаш цIена а унахцIена хургйолаш, щетка бе а елла лела веза IайнIачара дом а мIад а дIайоаккхаш. **(ТIоараш тох).**

Сийлахь-доккха гIулакхаш кхоачашдара айххе вIашагIдохка коммунизм хьалъечар мугIараш

Хiанз, новкъостий, дувцаргда аз кадрашцара болх тоабарах сайна хеташаш. Динза даргдоацаш да вай болаш, болча кадраех бокъонца пайда эцилга. Вай хIанз ужаш шортта йолаш да. Бакъда, кадраш кийчъяра балха юкъе вай мехка лоархIам боллаш кхоачамбоацараш да. Мел а малагIа а специалисташ беза вайна тайп-тайпарча халкъа боахама отраслешта, дIахо йодача, еррал я аьннача, хана мел безарга вайна уж тайпа специалисташ, яхача дешашта жоп дала йиш йолаш, хила беззача тайпара кадрай лоархIам бац хIанз а. Нагахьа санна вай дешара заведенеша дийша баьнначул тIехьагIа шоай знанех пайда эца моттиг ца корайоагIаш бола цхьайолча профессей специалисташ арахецаш хилча, цо хьагойт из гIулакх харцахьа леладар. Уйла е еза, вай дешара заведенешка кадраш кийчъяра балха дикагIа, нийсагIа планаш оттаяра, кхыметтел цхьайола факультеташ дIайоахилгах а ца кхераш.

Цхьабакъда, из данне а цац вай лакхерча а юкъерча а дешара заведенешка кадраш кийчъелга лаьтIде деза яхилга. Из а доацаш, махулла тоаде деза из гIулакх, хIана аьлча, юкъереи лакхереи образованеш йолаш бола нах вай дукхагIа мел хула, производствона гIулакх дикагIа вIаштIехьдаьккха хургда. Из-м ше а довзаш ма дий, хIаьта а инженерни гIулакх а халкъа боахами тайп-тайпара отраслеш а дика довзаш бола специалисташ кийчбара паччахьалкхен план хилам-м еза.

Динза даргдац мехка профессиональни дешар дикагIа вIаштIехьдоаккхилга. Укхаза даь дукха хIамаш да вай, хIаьта профессиональни дешара беш бола теркам лаьIбалийта мегаргбац.

Дукхагiа йоакхо е еза сарахьеи зочнии дешара, наха, балха тIера ца а бовлаш, дешар Іомадергдолаш.

Аланза даргдац, вай мехка цхьаццайолча моттигашка юкъерча дешара заведенешка болхлой кийчбара гIулакх харцахьа леладеш хилар. Ховш да, кагийча наха алхха лакхера специальни дешар Іомаделга дезаш хилар. Хiаьта халкъа боахама-м юкъера образовани йола специалисташ а ма безий. Предприятешка, стройкашка, юрта боахамашка, кхыча отраслешка юкъера специальни образованеш йола техникаши специалисташи дукха беза, иштта вола специалист ший гIулакх дика ховш хила веза, хIаьта из кийчвелга а да дикка къахьегам безаш гIулакх. Къайле йолаш цац, лакхерча дешара заведенешка специалисташ кийчбара юкъерча заведенешкарчул дукхагIа ха езилга, бакъда, балхашка берригача специалисташта-м езаш хилац дешача хана шоаш Іомаяь еррига знанеш. Из дезаш хилча, цхьайолча лакхехьарча дешара заведенешка инженераш кийчбарца цхьана, толамаца лакхера квалификаци йола техникаш а кийчлургбар.

ЦIаькха а оал аз, вай дукхагIа теркам тIабахийта беза юкъера квалификаци йола специалисташ кийчбара. Цу гIулакха техникумаш декхарийла я лоархIаме къахьега. Техникумай болх шербе а тоабе а мел эша торонаш я вай. Нагахьа санна саго техникум йоаккхе, цун йиш я производстве болх бешшехьа а, ший образованни лакхъе, сайранарча е зaочни отделене лакхера образовани яккха. Уж хургба шоай гIулакх дика ховш бола, геттара лоархIамера специалисташ. Иштта бола специалисташ кийчбе вай масса а тайпара новкъостал де деза.

Иштта уйла е еза аспирантура болх тоабара а. Цхьабола нах талант я заьнна болхац аспирантуре, уж болх таланташ йолаш дан нанеи хиларах. Иштта йола положени халкъа боахама эшаш бола Іилма болхлой кийчбара балхаца меташ яц.

Оттае еза укх тайпара порядок: аспирантуре производствера нах аха беза, цу Іилма болхлой хургболча нахага шоаш болх беш хиннача коллективагареи инженерно-технически болхлошкареи рекомендацеш хила еза, хIаьта уж хила беза аспирантура яьккхачул тIехьагIа, шеко йоацаш, пайда лургба аьнна шоайех тешам болийташ бола нах.

Новкъостий! Вай дуккха а дувц къонеи къаьнеи кадраш ший бокъонца балхашка нийсъяри кагирхой балхаш тIа лахбари. Бакъда, дикка пайда эца беза вай боккхача нахах а, уж боарамал тIех балхашка дела а ца беш. Пу наха дукха а дика а балхаш даьд, хIаьта къабеннача дийнахьа кердача фега салаIа бокъо а яьккхай, шоай торонаш а хилийтай цар. Аз айса, сайгара агитаци ю боккхийча наха, хIана аьлча, со а ва цу категореца. Цхьабакъда, боккхий нах балха сутара нах ба. Нагахьа санна сайго къона-къаваллалца болх баь бале, из кхыча моллагIча аттагIча балха тIа хьожавара дош оттаду, цо оал: Фу даьд аз во хIама? Балхара мукъа хIана воалийт со? Цхьаккха во хIама даьдац Іа, кхычарга а байта дика болх. Хiаьта цу тайпарча сагo йоах — а, со кхы а болх булургболаш ва. Цун хьалха хинна низ бац, хила деззаш долча хьинарца болх а булургбац цунга хьалха санна. Цхьаволчо дош-м оал, практически хIама хьа-м дулац — низ хьалха хиннар бац. Из массанена а гуш да, бакъда, цу сага ше тац, цун кхетам цу деша духьал ба. Бакъда, вахар вахар да, цун законашца цхьаннегахьа а озабезам бац. Сона дика йовз цу тайпарча наьха психологи. Цхьабакъда, хала-м да хьо хIанз пенсе тIа вахо веза, хьо ярмарке дIаводац. Цунца цIавоагIа яхача деша раьза хила **(Зале нах хьув. ТIоараш тох),** цхьан ший пьеса тIа нов. Корнейчукъ цу гIулакхах аьннача бесса. Бакъда, боккъалдар аьлча, цу ярмаркера боагIача наха шоаш ярмарке дIаболх мотташ хилча, цох гIулакха пайда-м балац.

Цудухьа шоаш мичахьа болх — ярмарке дIаболх е цигара боагIаш ба, кхета ца луча новкъосташта партийни комитеташа новкъостал деза, де дезачох уж дIа а кхетабеш. **(Зале нах хьув).**

Кагирхошка дукхагIа болх байтилга де деза. Малаш ба кагирхой вайна хетачох? Революце хьалхарча шерашка боккхий нах лерхIар вай 40—45 шераш даьннача нахах. TIаккха хIанз иззал ха йолча нахах оал — уж кагирхой ба. Сона хет вайна воай ханаш йицъяла йиш яц аьнна. Дага боагIий шоана, новкъостий, цу дешаех парте XXI съезде дийцараш. Из дош майрра а хьаькъалца а къоастаде деза.

Цхьабакъда, опыт а йолаш, гIулакх ховш бола нах бицбе мегаргдац, хIана аьлча, вай бувц пайданера, цар знанех а вахара опытах а бизза пайда эца беза нах. Уж балха юкъе оза мегаргба, масала, технически экономически советашка ревизоралла а инспекторалла а хьа аийбеш. Нагахьа санна е йоаггIача тайпара цу наьха йоаькхо йича, иштта къоастаде а деза дош, масса хана а корабоагIаргба цу наха бала сий дола а пайданера а болх. Цу гIулакхаца вай низаш цикагIа дIанийсдергда, кадраш дIанийсъергья, дуккха дикагIа а, вай юкъарча гIулакха дикагIа пайда болаш а царех пайда эцаргба.

Новкъостий! Вай Пленума болх геттара дика а, лакхера активности большевикий деловитости йолаш а дIабода. Цу дешаша дог гIоз а кура а доах. Сона белгалдаха лов дика чулоацам бола докладаш а кхы кIезигагIа чулоацам боаца укх Пленуме даь къамаьлаш а. Бакъда, цхьаболча ораторий къамаьлаш кIезиг-дукха кIигметтане-м дар, цале а, оалаш ма дий, Іатташ маьлха тIа а хул аьле. Хiаьта деррига къамаьлаш дика дар, уж деррига а тIадерзадаьдар цхьан гIулакха — ше дар де ССКП XXI съезда соцамаш толамаца кхоачашдараи, Іаьдал шоай бе деллача болхлой классагеи къахьегама халкъатеи фу дулургда деррига дуненга дIахайтараи.

Боккъалдар аьлча, шерагара-шу массаза дола хинна ца Іеш, шера чухь хIара ди массаз доал а сакъердамегIа хулаш латт вахар. Вай моакхазах доккхий тIоай а доахаш, царех коммунистически общества йоккха гIишло хьалъеш доахкаш санна латт вай гIулакхаш.

Белгалдаккха мегаргдолаш да кхыметтел хIанз а вайцига ухаш бола боккхий капиталисташ а вайца кхыча бесса къамаьл деш хилар. Дукха ха йоацаш тха къамаьд де дийзар господин Гарриманца. Аз хеттар цунга, миштий тха семилетка план?

— Сона оаш из кхоачашъергйолаш санна хет,— аьнна жоп делар американски миллионеро.

Оаха къамаьд деча хана, Гарримана кхыча къамаьлашта юкъе хьаттар:

— Дiахо мишта хургда тха гIулакх аьнна? МалагIча оагIоралла лостам болаш хургда дIахо дунен тIара гIулакхаш?

— Хьадувла, машарца, тайна дахаргда вай, машарца тайна дахилга тоадергда вай,— аз жоп делар цунна.

— Из фу яхилга да? Вай мехкашта юкъера машара гIулакхаш тоадергда вай, экономикеи культуреи degIайоалаяра леладу гIулакхаш совдоахаргда вай, цхьан дешаца аьлча, машарца дахаргда!

США, кхыча капиталистически мехкий гIулакх лелалуш бола нахи цар паччахьалкхени политически деятелаши каст-каста боагIа вайцига. Деррига дунен тIа машар хьаллоаттабеш йола, низ бола паччахьалкхе хиларах тарра хIанз Советски Союз ца лаьрхIача балац капиталисташ. Цу деррига а хьахьокх, цар вай низа мукIарло дар мукIарло даь ца Іеш, котало тIехьа котало а йоаккхаш, degIадоагIаш а чIоагIлуш а доагIача социализма мехкех уж кхераш хилар.

Хiанз малхбузехьара деятелаш шоашта вай тIехьакхуврдга яхача деша мукIарло ца деш, юхагIерташ бац, вай планаш кхоачаш е йиш йолаш яц яхаш хьалха санна вайх хабараш а дувцац цар. Хiанз цар шоашта сатем бу вай плано яххача бесса чехка шоашта тIехьакхуврдац яхача дешаца.

Абсолютни продукци арахецара вай США тIехьа а маца кхуврда, хьалха а маца даргда яха дощи, экономикага диллача эгтара йIаьхегIа йолча паччахьалкхенашта хIара сага сих продукци арахецара вай тIехьа маца кхуврда, хьалха а маца даргда яха дощи иштта дешаш теоретически къовсаваларца кхоачашдеш дац.

Из деррига а теоретически хьалххе а бакъдаь да. Уж дешаш практически кхоачашделга вахаро ше а, социалистически общества объективни законий бокъонах вай мохк degIабаро а Іалашду.

Марксизма-ленинизма хьехамгара хьалхле а ийеш, вай коммунистически парте советски халкъ йоккхача коталонага кхоачадаьд, из бахьан долаш Советски Союз промышленни производства продукци арахецара, США дIанийккхача, деррига капиталистически мехкашта тIехьа а кхийнай, хьалха а яьнай. Из революционни хьехам цIаккха а боургбоацача тешамца дIа а хьош, вай цог тийша да кхоана вай мохк дунен тIа эггара хьалхара мохк хургхиларах. Сийлахь-йоккхача коммунизма гIишлон кIал йохаргйоаца, чIоагIа лард воаш йолларах, из вайна тешшаме ховш да. **(ЧIоагIа тIоараш тох).**

Вай декхарийла да, новкъостий, де лаьрхIараш кхоачашдара дукхагIа къахьега, майрра критика е, большевикаша санна долаш долча кхоачамбоацарашца кховсам лоаттабе. Кхоачамбоацараш — уж фуд ца ховш дола хIамаш дац, уж кхоачамбоацараш къаьсттача нахагара дувлаш да. Ма кхера шоай новкъосташта бакъдар дIаала, ма кхера! Нагахьа санна из бакъвола шун доттагI вале, из кхетаргва шийга яхар принципиальни позице тIара яхаш хиларах.

Нагахьа санна оаш яхачох из ца кхете, из шун доттагI вац, тIаккха цо кхетадац лоадам боаца дешаш а. Ший degIах ше дог кхардаргдола хIама де йиш яц. Уж тайпа гIулакхаш леладаро коммунизм хьалъяра новкъарло мара ерпьяц.

Вай гIулакх толамца кхоачашдара лоаттабу принципиальни ленински къовсам ба из. Цулухьа вай беррига болх вIаштIехьбоаккхаш, вай декхарийла да эггара хьалха цу позице тIара хьадоладала. Цу наькъаца мара оарцагIбоахадургбац нах доккхий гIулакхаш кхоачашдара.

Хьакимашта хьалхашка цIогал леладер, лакхвала гIерташ несал леладер, цхьаболча наха хьесталур цIаккха а чIоагIлург вац партийни организаце. Цу тайпара болхло гайна-ганза, цунна несал деш лийнна ший халхарой а тIехьа. ахка гIогва.

КIалхара кIийле чIоагIа хилча мара чIоагIа хила йиш яц наха юкъера доттагIал, партийни организаце большевистски барт-цхьоагIо, хIаьта цу тайпарча организацега мара кхоачашдургдац моллагIа а паччахьалкхени партийнии декхараш. **(ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).**

Писателашта юкъе цхьабола нах ба вай, укх тайпара яхаш: фу партийни кулгал да литература дергдар? Цу нахага вай оал: Іа фу ях, даьна висарг, партийни доалах дош хетаций хьона? Фуй из партийни кулгал яхар? Миллионаш болча наьха лоIам, миллионаш долча хьаькъалий лоIам, миллионаш болча наьха юкъара хьаькъал ма дий из. Хiаьта цхьавола литератор цхьаннахьа дачке моллагIа цхьа эсала хIамилг а яздийя, вай ханарча наха, деррига халкъа дагалаттараш да цо дувцараш аьнна, из къоабалдайта гIерташ хул. Из еций миллионаш болча наьха лоIамах деш дола парте кулгал ла безам боацаш йола, бокъонца йола цун ший культ личности. Ше хьадагалаьцача произведенеца партена а халкъа а керте вала гIерт из тайпа саг. Массах, тайп-тайпара нах хул! Из-м, бакъдар аьлча, боарамал тIехвалар да, хьоа вIаштIехьа хиларга-ца хиларга хьежа хулаш хIама да, хIаьта иштта лартIара баьнна цхьабола нах, хетаргахьа, коммунизм йолча ханна а хила мег.

Сай къамаьл чакхдоалийт аз, новкъостий. Укх Іалаьмате дикача ЦК Пленума балхаца дакъа лоацаш хиннача беррига партийнии советскии болхлоша, заводий директораша, инженераша, Іилмахоша, дикагIа болча болхлоша, юрта боахамерча болхлоша, парте болча а парте боацача а беррига новкъосташа, шоай моттигашка юха цIа цахачул тIехьагIа, кердача низаца парте XXI-гIча съезда исторически решенеш кхоачашъе а, кулг вIашка ца дуллаш, вай халкъа болча пайданна болх бе а, массанена карах далар лов сона. Халкъа болча пайданна коммунизма гIулакха болх белга, — из вIашагIжхеташ бола цхьа никъ ба.

Новкъостий! Са безам ба, парте XXI-гIча съездо оттадаь Іалаьмате доккхий декхараш кхоачашде кхы дукхагIа нах оарцагIбахара. уж шоашта тIехьабахара, ворхI шера план толамца кхоачаш а тIехкхоачаш а яра вай партийни организацеша шоашта могар дергхиларах се тешилга дIаала. Цунах Іалаьмате доккха гIулакх хургда вай паччахьалкхе а еррига социализма лагерь а чIоагIъяра, деррига дунен тIара машар чIоагIбара, вай мехка коммунизм хьалъяра. **(ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).**

ССКП обкоме

Урус-Мартановскии Ачхой-Мартановскии районий совхозашка дIайийнача культурашта ду гIулакх кхоачамбоацаш хиларах

ССКП обкома бюрос белгалдаьккхар, дIайийна хьажкIаш, бацца даараш, шекар доаккха свекла, кхыйола культураш Урус-Мартановскии Ачхой-Мартановскии районий совхозий дуккхача отделенешка чIоагIа оасар тIадаьнна а цхьайолча участкашка хIалак хилар кхерам болаш а хилар.

Гайна оасара ара а яьнна, цу совхозий оасара балхаш хIанз а Іалаьмате во вIаштIехьа даьха да. МугIараш нийса дIа ца дер бахьан долаш цхьайолча участкашка мугIарашта юкъе пхорагIа механизированни балхаш дац. Дуккхача тракторашца цхьан сменах мара, бIарччача дийнахьа болх бац.

Урус-Мартановски района совхозашка Іалаьмате во латт къахьегама дисциплина. Дуккха болхлой ба нагахьа мара балха ара ца боалаш, е уж бехктокхаме эза деш хIама а дац. ХьажкIашта гIулакх ду цхьайола звенош шоашта дIахьожадаьча лаьтташка балхаш даь яьннаяц, цхьабакъда уж кхыча балхаш тIа хьежаю.

Цхьаццайолча бригадашка оасар бIеха ду, оасара дикалга во хьож. Цунца дашха дезаш да дуккхача лаьтташ тIа хьажкIашн гидуаргаш боарамал тIех нийлхъяь хилар а оасар даь моттигаш, чехкка юха оасарах хьалъюзаш хилар а.

«Горец», (нов. Иноземцев), «Предгорный» (нов. Лотникюв); «Лермонтовский» (нов. Тарамов) яхача совхозий директораша, парторганизацей секретараша, отделеней управляющеша хьажкIаш дика хьувкъийта декхараш тIа аийца, во вIаштIехьа даьхад хьажкIашца ду балхаш.

ДIайийна хьажкIаш а кхыйола культураш а йоакхо ца еш, тесса йита яда, совхозий директораша, парторганизацей секретараша, отделеней управляющеша мадарра довзийтац кхаш тIара гIулакх, из бахьан долаш дIайийна культураш хьувкъае а шоаш тIаийца социалистически декхараш кхоачашде а нах оарцагIа бахара меттел кхашка ду балхаш мелдалийта, цхьаццайолча моттигашка дIадийнар довр, дIадийнар хьатIа ца даларах шозалагIа а ялат дIаде дезаш хилар, царна тIагIолла дIадийнар дика ца хьувкъаь — продукцера дIабодача маьха а хьайбаех йоаха продукташ алсам яхара а Іаткъаш хургхилар диц а долийташ.

Цу совхозий кхаш эгтара халагIа долча, дIадийнар хIалак деча оасаро — Іажаркха, хьоагIо, цу тайпарча йоархIаша хьалдиза да. Наькъий йистош, кхашта юкъера гIайнаш, къаьнара хьаттараш, кхыйола хIама дIаенза моттигаш Іалаьмате чIоагIа йоархIаш тIаяьнна а оасар кхашка дIадоаржадеш а я.

Сомий бешамашта де дезача гIулакха ше вIалла бехктокхаме лерхIаш вац совхоза директор нов. Иноземцев. Пулакх ца дар бахьан долаш бешамаш йоархI тIаяьнна а гаьнашта нIана лета а я.

Парте райкомаши райисполкомаши, совхозашка юрта боахама культурашта во тIулакх делга ховшшехьа а, де доагIар ца деш Іеш я, шоаш тIаийца социалистически декхараш кхоачаш ца дечарга хIама ца оалаш.

ССКП обкома бюрос белгалдаьккхар, ССКП Урус-Мартановскии Ачхой-Мартановскии райкомий бюрошеи райисполкомашеи дIайийнача культурашца деча балхашта хьалхле во лелаяр, наьха Іалаьмате боккхача низах а материальни торонех а пайда геттара во эцаш хилар, из бахьан долаш хьажкIаш дIайийнача цхьаццайолча моттигашка оасар дукха тIадалар, бешамашта а кхыйолча культурашта а во гIулакх деш хилар.

ССКП обкома бюрос декхарийла йир парте Урус-Мартановски райкома бюро, цун хьалхара секретарь нов. Русин, райисполком, цун председатель нов. Эрбиев, парте Ачхой-Мартановски райкома бюро, цун хьалхара секретарь нов. Крутов, райисполком, цун председатель нов. Моллаев эттача хьала йоагIаш йола уйла а яь, ше дийнахьа хьажкIаш, бацца даараш, шекар доаккха свекла оасарах цIенъеш ду балхаш чакхдоахилга Іалаьцде.

Цудухьа дIайийнача культурашта гIулакх деча балха,ялат чуэца, хлебозаготовкаш чакхъяха кхъьега могаш мел бола нах оарцагIа баха беза.

Ши ди далалехьа ерригача тракторашца шин сменах болх бергболаш трактористаш оттабе беза. Бе йиш йолча моттигашка дIайийнача хIамай мугIарашта юкъе тракторашка Іалаьмате чехка болх дIаболабайта беза, хIара трактористо ший норма болх дика беш кхоачаш а тIехкхоачаш а ергйолаш. Пхи ди далалехьа ремонте латта ерригa тракторашца тоаяь а яьха, болх бе йолаялийта еза.

Цхьайолча совхозашка хьажкIашта гIулакх ду звенош шоай балха тIера а йоахаш, кхыча балхаш тIа уттаеш, хьажкIашта деча гIулакха зе доалаш моттигаш нийсъяларах, Урус-Мартановскии Ачхой-Мартановскии райкомий бюрош декхарийла я из зене гIулакх дIадаккха а из леладерашта цIенхаштта бехк бе а.

«Лермонтовски» совхозе (цхьоалагIа отделени) гибридни фу дIадийна 38 гектар семенной участкаш гIулакх ца деш, тесса йита ядаш хилар ла йиш йоацаш а лаьрхIа, парте обкома бюрос дIадийхар тIехьа а ца тетташ, эггара хьалха цар-на гIулакх делгеи уж чуэца ха хиллалца царна деча гIулакхага хьожилгеи.

Хiара отделене говрашца болх беш йола цхьаццa сенокосийкеи массехк мангалхон хьожаве веза кхай а наькъий а йистош, аханза яда моттигаш хьакха, массаза а уж цIена лоаттае.

Урус-Мартановски, Ачхой-Мартановски, кхыча а районашка Іалаьмате дукха баьцаш хилара лоархIам а баь, ССКП райкомаши райисполкомаши декхарийла я хьалха йолла силос дIайолийта, цу гIулакхага кхашта гонахьара, кхай а наькъий а йистошкара, аханза ядача моттигашкара хьекха баьцаш дIа а йоахийташ.

ДIайийнача хьажкIашта, бацца даараштa, дIаегIача гаьнашта доагIаш дола гIулакх дац республикерча кхыча районашка а. Цунца дувзаденна ССКП обкома бюрос парте райкомаши райисполкомаши декхарийла ю хIара совхозе, колхозе, отделене, бригаде дIайийнача культурашта гIулакх делга мишта вIаштIехьа даькха да хьажа а цхьа кIира далалехьа кхаш, дIаегIа гаьнаш, наькъий а кхай а йистош цIенъяь йоахаргйола гIулакхаш де оттаде а.

ССКП обкома бюрос белгалдаь тIаийцар парте Урус - Мартановскии Ачхой-Мартановскии райкомий секретараша, райисполкомий председателаша, совхозий директораша дIайийнача культурашташ дIаегIача гаьнашташ гIулакх деш ду балхаш укх шера 7 июль тIаккхоачаш йистедоахаргда аьнна дош луш даь къамаьлаш.

Цу лакхехьа бийцача хьалхле лелаерашта цIенхаштта дIахайтад дIайийнача культурашта деча гIулакха шоаех хIаравар бехктокхаме хилар.

Ред. зам. Дж. ХАМАТХАНОВ.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица 23. ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехкто кхама секретара — 2-25-72; корректорске 2-30-91; партийни ваха ран экономикани отделий — 2-25-72.

СФ01777 1918 шерарча 11-ча августа цIерг йола типографи, Нохч-ГIалгIай АССР, г. Грозный, Революцен проспект, 30/3. Заказ № 4165